

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»

Διπλωματική εργασία

**«Η συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης στην περιοχή του
Ευξείνου Πόντου. Πολυμερή πλαίσια και ελληνικές δράσεις»**

Τσουλιάης Βασίλειος

A.M. 4332015016

Επιβλέπουσα καθηγήτρια
Παναγιώτα Μανώλη

Μέλη Επιτροπής
1. Ιωάννης Στριμπής
2. Ιωάννης Σακκάς

ΡΟΔΟΣ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ.

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.”

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία διερευνάται ο ρόλος που διαδραματίζει η εκπαίδευση ως πτυχή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και ως τομέας περιφερειακής συνεργασίας στο Παρευξέινο υποσύστημα μετά την αλλαγή του διεθνούς συστήματος λόγω κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης (1991). Μέσα από τις θεωρίες της ήπιας ισχύος, του λειτουργισμού και της εκπαιδευτικής διπλωματίας εξετάζεται ο ρόλος της εκπαίδευσης στην περίπτωση της παρευξείνιας συνεργασίας καθώς και οι ελληνικές δράσεις είτε σε πολυμερές είτε σε διμερές επίπεδο. Όσον αφορά το πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας εξετάζεται η περίπτωση του Ο.Σ.Ε.Π., ενώ στο διμερές επίπεδο εξετάζονται οι δράσεις που ανέπτυξε η Ελλάδα με την Ρωσία, την Ουκρανία και την Γεωργία. Η εργασία κλείνει με την παράθεση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων.

ABSTRACT

In this present dissertation, we examine the part that education plays as a strand of the Greek foreign policy and also as a sector of a peripheral partnership on the Bi-Pontial subsystem, after the change of the international status due to the collapse of the U.S.S.R. (1991). Through the theories of Mild Power, Functionalism and Educational Diplomacy, we also examine the part that education plays on the occasion of the Bi-Pontial collaboration as well as the Greek initiatives either at a multi-sided or a bi-sided level of action. Regarding the multi-sided frame of partnership, we examine the case of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation, while regarding the bi-sided frame, we examine the course of actions developed by Greece alongside with Russia, Ukraine and Georgia. The dissertation comes to an end with the exposition of the conclusions that have been deducted from the analysis of the given data.

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ	5
1.1: ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	5
1.2 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	10
1.3 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ.....	12
1.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	18
2.1 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΤΖΕΝΤΑ ΤΟΥ ΟΣΕΠ.....	19
2.2 ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ.....	26
2.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΑΣΚΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	36
3.1 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ	37
3.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	45
3.2.1 ΔΙΜΕΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΡΩΣΙΑ, ΟΥΚΡΑΝΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ).....	45
3.2.2 ΔΙΜΕΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΡΩΣΙΑ, ΟΥΚΡΑΝΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ)	53
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	60

Θέλω να αφιερώσω την παρούσα Διπλωματική εργασία στην σύζυγό μου, η οποία με στήριξε και με ακολούθησε σε αυτό το επίπονο ταξίδι παρ' όλες τις αντιξοότητες που προέκυψαν κατά την διάρκεια αυτής της δύσκολης προσπάθειας η οποία απαιτούσε πολλές ώρες απομόνωσης και απουσίας από την κοινή μας ζωή.

Στους γονείς οφείλομεν το ζην,
στους δε διδασκάλους το ευ ζην.

Μέγας Αλέξανδρος, 356-323 π.Χ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Μανώλη Παναγιώτα, η οποία μου έδωσε την δυνατότητα να εργαστώ χωρίς περιορισμούς στο αντικείμενο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας ενώ παράλληλα με την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές της συνέβαλε καθοριστικά στην ολοκλήρωσή της.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου το οποίο με το άρτια καταρτισμένο εκπαιδευτικό προσωπικό με βοήθησε να αναπτύξω κριτική και δημιουργική σκέψη προκειμένου να παρατηρήσω τον κόσμο από διαφορετική οπτική.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΙ.ΚΕ.Μ.Ε.Π.	ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
Ε.Ε.	ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ε.Σ.Σ.Δ.	ΕΝΩΣΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΩΝ
Η.Π.Α.	ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ
Ι.Π.Ο.Δ.Ε.	ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΟΝΟΓΕΝΩΝ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Κ.Ε.Γ.	ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
Ο.Σ.Ε.Π.	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
Σ.Α.Ε.	ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
Τ.Π.Ε.	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
Φ.Ε.Κ.	ΦΥΛΛΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΡΑΒSEC	ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Εύξεινος Πόντος από την αρχαιότητα έως σήμερα αποτελεί σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ περιφερειακών και διεθνών δρώντων αλλά και σημείο επικοινωνίας, ανάπτυξης και ευημερίας. Στην σημερινή περίοδο μετά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος και του γεωπολιτικού κενού που άφησε η διάλυση της Σοβιετικής Ένωση, με την ανάδυση νέων αδύναμων κρατών, η περιοχή ξαναήλθε στο προσκήνιο της διεθνούς πολιτικής. Η Ελληνική διπλωματία επιχείρησε να αξιοποιήσει αυτό το κενό που προέκυψε προσπαθώντας να συνδυάσει αποτελεσματικά τα εργαλεία της ήπιας και της σκληρής ισχύος που διαθέτει, χρησιμοποιώντας κυρίως την πρώτη, είτε σε πολυμερές είτε σε διμερές επίπεδο προκειμένου να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή.

Ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο προσπαθούν να αξιοποιήσουν τα κράτη είναι η εκπαίδευση. Στον σύγχρονο κόσμο της γνώσης η εκπαίδευση αποτελεί ένα απαραίτητο εφόδιο για τον άνθρωπο προκειμένου να μπορέσει να προσαρμοστεί και να προοδεύσει στις προηγμένες κοινωνίες, όμως παράλληλα αποτελεί και ένα χρήσιμο εργαλείο των κρατών το οποίο μπορεί να συνεισφέρει εκτός από το πεδίο της ανάπτυξης και στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τον ρόλο της εκπαίδευσης ως πτυχή της εξωτερικής πολιτικής και ως τομέα περιφερειακής συνεργασίας. Η εργασία επικεντρώνεται στην περίπτωση της παρευξείνιας συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης και στις ελληνικές δράσεις είτε σε πολυμερές είτε σε διμερές επίπεδο.

Στην παρούσα εργασία θα αντιμετωπισθεί η εκπαίδευση ως ένα εργαλείο ήπιας ισχύος αλλά και ως ένας τομέας «χαμηλής» πολιτικής με την έννοια ότι αποτελεί για τα κράτη εργαλείο προσέγγισης στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου μέσω του οποίου αντλούν οφέλη οικονομικά, διπλωματικά, εμπορικά, αναπτυξιακά και «άλλα» από την συνεργασία αυτή. Διότι η Ελλάδα διαθέτει δύο «στρατηγικά» πλεονεκτήματα στην περιοχή. Το ένα έχει σχέση με την παρουσία του ελληνικού στοιχείου στην περιοχή από την αρχαιότητα και το δεύτερο πλεονέκτημα αφορά την εκπαιδευτική διπλωματία, τον πολιτισμό την ιστορία και την γλώσσα, το οποίο επιχειρεί να αξιοποιήσει.

Ως **υπόθεση εργασίας** ορίζεται ότι η εκπαίδευση δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο ως πτυχή της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας και ως τομέας περιφερειακής συνεργασίας στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου την περίοδο 1991-2016.

Από την υπόθεση αυτήν προκύπτουν τα εξής ερωτήματα:

Πρώτον, κατά πόσο χρησιμοποιείται η εκπαίδευση στην προσπάθεια της Ελλάδας να προσεγγίσει την περιοχή του Ευξείνου Πόντου και με ποιον τρόπο;

Δεύτερον, ποια μπορεί να είναι τα πιθανά οφέλη από την άσκηση αυτής της μορφής ισχύος;

Στην εργασία επιλέχθηκε η χρονική περίοδος από το 1991-2016 διότι εκείνη την περίοδο οριοθετείται η λήξη του διπολικού συστήματος, λόγω κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης, με αποτέλεσμα να γκρεμιστεί το «τείχος» και η περιοχή του Ευξείνου Πόντου να επανέλθει μετά από δεκαετίες στο προσκήνιο της διεθνούς σκηνής λόγω του γεωπολιτικού κενού που δημιουργήθηκε.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια: Στο **πρώτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται δύο αλληλένδετα ζητήματα. Πρώτον επιχειρούμε να δείξουμε πως η εκπαίδευση μπορεί να συνδέεται με την ήπια ισχύ ενός κράτους την οποία το τελευταίο προβάλλει στις διεθνείς του σχέσεις. Δεύτερον, πως η εκπαίδευση ως ένας τομέας της «χαμηλής» πολιτικής μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο προσέγγισης σε μια περιοχή ενισχύοντας την συνεργασία και συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο**, παρουσιάζονται οι δράσεις που αναπτύχθηκαν στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου, μετά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος, στον τομέα της εκπαίδευσης εντός πολυμερών πλαισίων συνεργασίας και πιο συγκεκριμένα του Ο.Σ.Ε.Π. Ακολούθως εξετάζεται ο ρόλος της Ελλάδας στις δράσεις αυτές μέσω της συμμετοχής της στον Οργανισμό.

Κατόπιν στο **τρίτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται οι φορείς που συμμετέχουν στην άσκηση της ελληνικής εκπαιδευτικής διπλωματίας. Εν συνεχεία παρουσιάζονται οι διμερείς δράσεις που ανέπτυξε η Ελλάδα με την Ρωσία, την Γεωργία και την Ουκρανία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Επίσης, παρουσιάζονται οι συμφωνίες που σύναψε η Ελλάδα με τις εν λόγω χώρες, καθώς και οι ενέργειές της προκειμένου να ενισχυθεί το ελληνικό στοιχείο μέσω της εκπαίδευσης και της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας.

Στο **τελευταίο κεφάλαιο** παρατίθενται τα συμπεράσματα όσων έχουν αναφερθεί και αναλυθεί στην εργασία.

Η εργασία είναι **σημαντική** διότι υπάρχει ένα κενό στην βιβλιογραφία σχετικά με την συμβολή της εκπαίδευσης στην Ελληνική εξωτερική πολιτική στην περιοχή του Ευξείνου

Πόντου. Επίσης, όπως αποδεικνύει και η διεθνής πρακτική όλο και περισσότερες χώρες επενδύουν στο εκπαιδευτικό τους σύστημα αναγνωρίζοντας έμπρακτα την αξία και την σύνδεση της εκπαίδευσης με το εθνικό συμφέρον και τους στόχους της ήπιας ισχύος.

Καθώς παρατηρούμε τα τελευταία χρόνια τα κράτη να επενδύουν στην ήπια ισχύ τους και ιδιαίτερα στο εκπαιδευτικό τους σύστημα προκειμένου να καταστούν πιο ελκυστικές και να αυξήσουν την επιρροή τους. Επιπλέον στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου έχει ελάχιστα μελετηθεί η επιρροή της εκπαίδευσης υπό το πρίσμα των διεθνών σχέσεων.

Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι δευτερογενείς από έντυπα μέσα, επίσημο αρχαιακό υλικό, άρθρα ημερήσιου και περιοδικού τύπου, το διαδίκτυο και βιβλία. Η επιλογή της βιβλιογραφίας έγινε με βάση την τεκμηριωμένη επιστημονικά γνώση του περιεχομένου τους. Σημαντική συμβολή στην ολοκλήρωση της εργασίας διαδραμάτισε η εξασφάλιση πρόσβασης σε διεθνή δίκτυα πληροφοριών προκειμένου να συγκεντρωθούν και να παρουσιαστούν τα δεδομένα.

Η έλλειψη σχετικών μελετών, έρευνας και βιβλιογραφίας κατέστησε δύσκολο τον εντοπισμό τεκμηριωμένων επιστημονικών στοιχείων που να απαντούν στο ερώτημα της εργασίας. Ένα σημαντικό πρόβλημα που παρουσιάστηκε κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας ήταν η έλλειψη στοιχείων όσον αφορά την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην περιοχή λόγω της ουκρανικής κρίσης καθώς το συντονιστικό γραφείο για την Παρευξείνια ζώνη, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, λειτουργεί στην Ουκρανία στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στη Μαριούπολη. Επίσης το πλήθος φορέων της ελληνικής εκπαίδευσης στο εξωτερικό περιέπλεκε ακόμα περισσότερο την εικόνα για την εκπαίδευση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάζουμε δύο αλληλένδετα ζητήματα. Πρώτον επιχειρούμε να δείξουμε πως η εκπαίδευση μπορεί να συνδέεται με την ήπια ισχύ ενός κράτους την οποία το τελευταίο προβάλλει στις διεθνείς σχέσεις. Δεύτερον, πως η εκπαίδευση ως ένας τομέας της «χαμηλής» πολιτικής μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο προσέγγισης σε μια περιοχή ενισχύοντας την συνεργασία και συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών.

1.1: ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η ισχύς αποτελεί μια βασική έννοια στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων αλλά είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη ως προς τον ακριβή ορισμό και τον τρόπο μέτρησής της. Μελετώντας την βιβλιογραφία διαπιστώνουμε πως δεν υπάρχει σύγκλιση απόψεων για έναν γενικό ορισμό, διότι όπως είναι φυσικό κάθε ερευνητής αντιλαμβάνεται από την δική του οπτική την έννοια της ισχύος.

Στο έργο του Θουκυδίδη, ο οποίος θεωρείται ο πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού, εμφανίζεται αρχικά η έννοια της ισχύος. Ο Θουκυδίδης αποδίδει τα αίτια του Πελοποννησιακού πολέμου στην ανισοροπία της ισχύος¹.

Ο Nicholas J. Spykman αναφέρει πως «όλος ο πολιτισμός στηρίζεται στην ισχύ²», ενώ ο Edward H. Carr σημειώνει ότι «η πολιτική είναι κατά μία έννοια πάντα πολιτική της ισχύος³». Ο Hans J. Morgenthau από την πλευρά του σημειώνει ότι η διεθνής και η εσωτερική πολιτική είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, δηλαδή «ο αγώνας για ισχύ⁴».

¹ «Η αληθεστάτη, πραγματικώς, αλλ' ανομολόγητος αιτία υπήρξε, νομίζω, η αυξανόμενη δύναμις των Αθηνών, η οποία επτόησε τους Λακεδαιμονίους και τους εξώθησεν εις πόλεμον.» Θουκυδίδου, Ιστορία, Α,23. <http://en.calameo.com/read/001132284b1910e092ad4>

² Spykman Nicholas J., *America's strategy in world politics*, Harcourt Brace, N. York. 1942, σ. 11. Όπως αναφέρεται στο Κουσκουβέλης Ηλίας, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 139.

³ Carr Edward H., *Η εικοσαετής κρίση, 1919-1939*, μτφ.: Η. Στρούκου, επιμ.: Κ. Αρβανιτόπουλος, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 147. Όπως αναφέρεται στο Κουσκουβέλης Ηλίας, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 139.

⁴ Morgenthau Hans J., «*Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*», McGraw-Hill, Νέα Υόρκη, 1985, σελ.52.

Ένας άλλος θεωρητικός ο John Mearsheimer υποστηρίζει ότι, τα κράτη ανταγωνίζονται διαρκώς στο άναρχο διεθνές σύστημα έτσι ώστε να μπορέσουν να αυξήσουν τη στρατιωτική τους ισχύ, εν όψει πιθανών αντιπάλων, με σκοπό να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους⁵. Ενώ ο καθηγητής Robert Gilpin αναφέρει ότι η ισχύς έχει σχέση με την στρατιωτική, οικονομική και τεχνολογική ικανότητα των κρατών⁶.

Ο Kenneth Waltz, ο οποίος αντιλαμβάνεται την ισχύ σε σχέση με τη θέση ενός κράτους στο διεθνές σύστημα, υποστηρίζει ότι η θέση των κρατών στο διεθνές σύστημα καθορίζεται από παραμέτρους όπως η πολιτική σταθερότητα, το μέγεθος του πληθυσμού, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, η οικονομική και η στρατιωτική δυνατότητα, η έκταση του εδάφους και η πολιτική σταθερότητα⁷.

Η έννοια της ισχύος έχει ταυτιστεί με την ρεαλιστική σχολή των Διεθνών Σχέσεων. Ωστόσο, και οι υπόλοιπες σχολές έχουν αναπτύξει θεωρίες γύρω από την έννοια της ισχύος. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως ακόμα και ο Joseph Nye, ο οποίος εισήγαγε την έννοια της ήπιας ισχύος, εντάσσεται εν μέρει στην φιλελεύθερη σχολή των Διεθνών Σχέσεων. Αναγνωρίζει πως ο ρεαλισμός παραμένει η σημαντικότερη σχολή σκέψης, η οποία όμως χρειάζεται εμπλουτισμό για να ανταποκριθεί στη νέα πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα και καταλήγει σε αυτό που ονομάζει «φιλελεύθερο ρεαλισμό»⁸.

Η ήπια ισχύς, η οποία θα παρουσιασθεί στην συνέχεια, όπως την έχει προσδιορίσει ο Joseph Nye ανήκει στην τελευταία έκφανση της ισχύος την επιρροή (influence). Ως επιρροή (influence) η ισχύς συνδέεται με το συναίσθημα, το πνεύμα, τον ψυχολογικό και εσωτερικό κόσμο του ατόμου⁹. Η *Ήπια Ισχύς* (Soft Power) αποτελεί μια σχετικά καινούρια έννοια στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων την οποία εισήγαγε ο καθηγητής Joseph Nye την δεκαετία του '90. Με την νέα έννοια ο Nye κατέφερε να αναδείξει μια άλλη διάσταση της ισχύος και αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ο διαχωρισμός που έκανε ανάμεσα στην «σκληρή» και την «ήπια» ισχύ. Η ήπια ισχύς έγκειται στην ικανότητα να πάρεις αυτό που θέλεις μέσω της έλξης και όχι μέσω του εξαναγκασμού, να κάνεις δηλαδή τους άλλους να θέλουν τα αποτελέσματα που θέλεις προσελκύοντας τον κόσμο αντί να τον εξαναγκάζεις και είναι συνέπεια καθημερινής

⁵ Mearsheimer John J., «*The False Promise of International Institutions*», International Security, τόμ. 19, τεύχ. 3, Χειμώνας 1994-1995, σελ. 12.

⁶ Gilpin Robert, «*War and Change in World Politics*», New York, Cambridge University Press, 1981, σελ. 33.

⁷ Waltz Kenneth, «*Theory of International Politics*», McGraw-Hill, Νέα Υόρκη, 1979, σελ. 131.

⁸ Nye S. Joseph Jr., «*The Future of Power*», Public Affairs, New York, 2011, σελ. 213.

⁹ Κουσκουβέλης Ηλίας, «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 141-142.

δημοκρατικής πολιτικής πρακτικής¹⁰. Ο Nye θεωρεί ότι η κουλτούρα και η εκπαίδευση μπορούν να αποτελέσουν ένα πάρα πολύ αποτελεσματικό εργαλείο της ήπιας ισχύος το οποίο είναι συγχρόνως και ελκυστικό¹¹, προκειμένου να επιτύχουν αυτό που θέλουν μέσω της θελκτικότητας και όχι μέσω του εξαναγκασμού¹².

Στο βιβλίο του «*Ηπια Ισχύς. Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*» ο Nye ανέπτυξε τον συλλογισμό του γύρω από την καινούργια έννοια. Εκεί αναφέρει ότι δεν είναι υπέρ του να δώσεις πολλά σε καρότα και μαστίγια όταν έχεις την ικανότητα να κάνεις τους άλλους να θέλουν αυτό που θέλεις και να προκαλούν δέος τα ιδανικά σου. Επιπλέον υποστηρίζει ότι η θελκτικότητα είναι πιο αποτελεσματική από τον εξαναγκασμό και έννοιες όπως οι ατομικές ελευθερίες, η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι πολύ δελεαστικές. Ενώ ορίζει την ήπια ισχύ ως «την ικανότητα να πάρεις αυτό που θέλεις μέσω της έλξης και όχι μέσω του εξαναγκασμού ή της εξαγοράς»¹³.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Nye «η ήπια ισχύς μιας χώρας βασίζεται κυρίως σε τρεις πηγές: την κουλτούρα της (σε περιοχές όπου είναι ελκυστική σ' άλλους), τις πολιτικές αξίες της (όταν λειτουργεί σύμφωνα με αυτές στο εσωτερικό και το εξωτερικό) και την εξωτερική πολιτική της (όταν αναγνωρίζεται ως νόμιμη και έχει ηθικό κύρος)»¹⁴. Με τον όρο κουλτούρα, ο οποίος μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία, αναφέρει ότι είναι «το πλέγμα αξιών και πρακτικών που προσδίδουν ουσία σε μια κοινωνία. Εκφράζεται με πολλούς τρόπους. Συνήθως διακρίνεται ανάμεσα στην ανώτερη κουλτούρα όπως είναι η λογοτεχνία, η τέχνη και η παιδεία, που απευθύνεται στην ελίτ, και στη λαϊκή κουλτούρα, η οποία στοχεύει στη μαζική ψυχαγωγία»¹⁵.

Όταν ο πολιτισμός και η κουλτούρα μιας χώρας προκαλούν έλξη, θαυμασμό και προάγουν αξίες που ενστερνίζονται και άλλοι δρώντες του διεθνούς συστήματος, τότε διευκολύνεται η επίτευξη των στόχων και η ευρύτερη αποδοχή της.

Όμως ο καθηγητής Nye αντικρίζοντας την πραγματικότητα των Διεθνών Σχέσεων προχώρησε σε αναθεώρηση των αρχικών του θέσεων. Έτσι η ήπια ισχύς εξελίχθηκε στην «Έξυπνη Ισχύ» η οποία είναι ένα μείγμα σκληρής και ήπιας ισχύος και αφορά την ικανότητα να χρησιμοποιεί

¹⁰ Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 18-35.

¹¹ Nye S. Joseph Jr., «*Soft Power and Higher Education*», *Harvard University 2005*, σελ. 14

¹² Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 19-20.

¹³ Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 18-19.

¹⁴ Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 43.

¹⁵ Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 43.

κάποιος την ήπια ή την σκληρή ισχύ σε μια δεδομένη κατάσταση έτσι ώστε να επιτύχει το βέλτιστο αποτέλεσμα.

Η Χίλαρι Κλίντον όταν περιέγραψε την εξωτερική πολιτική του προέδρου Ομπάμα, εξέφρασε την προτίμηση της ως προς την έξυπνη ισχύ η οποία «θα χρησιμοποιεί όλα τα εργαλεία από την εργαλειοθήκη της εξωτερικής πολιτικής¹⁶». Ο αντιαμερικανισμός εκείνη την περίοδο είχε ενταθεί λόγω της προηγούμενης διακυβέρνησης από τον George W. Bush και των προληπτικών του πολέμων. Με συνέπεια η επόμενη κυβέρνηση του Ομπάμα και αρκετοί ακαδημαϊκοί να προσπαθήσουν να αντιστρέψουν την αρνητική εικόνα που είχε δημιουργηθεί για τις Η.Π.Α. παγκοσμίως καθιστώντας ξανά την χώρα τους ελκυστική και γοητευτική.

Η καινούργια έννοια, εμπλούτισε την επιστήμη, που εμφανίστηκε στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων όπως ήταν αναμενόμενο προκάλεσε ποικίλες συζητήσεις και δημιούργησε αρκετούς υποστηρικτές αλλά και πολλούς επικριτές της. Ο καθηγητής Nye, όπως ήταν αναμενόμενο, έχει ενεργό ρόλο σε αυτήν την συζήτηση που πραγματοποιείται μέσω των γραπτών του στον τύπο.

Η κριτική που έχει αναπτυχθεί γύρω από την ήπια ισχύ σχετίζεται με την ασάφεια της έννοιας, με τα όρια και την εφαρμογή της, με τον τρόπο αντιμετώπισής της από τις θεωρητικές σχολές σκέψης καθώς και με το ποιοι δρώντες τελικά μπορούν να την χρησιμοποιήσουν ως εργαλείο.

Όσον αφορά τα όρια και την εφαρμογή της ήπια ισχύος, ο καθηγητής Nye σημειώνει ότι αν η κουλτούρα μιας χώρας είναι ελκυστική, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο ήπιας ισχύος¹⁷. Ενώ άλλοι μελετητές επισημαίνουν πως για να εφαρμοστεί αυτού του είδους η ισχύς πρέπει να υπάρχουν παρόμοιες κοινωνικές δομές. Το οποίο συνεπάγεται ότι στην ευρύτερη Δύση μπορεί να παρατηρηθεί κάποιου είδους έλξη ενός κράτους προς ένα άλλο, αλλά όχι εκτός αυτού του πεδίου¹⁸.

Όπως αναφέρει ο Ying Fan, μια χώρα έχει πολλούς και διαφορετικούς δρώντες, εκ των οποίων σε κάποιους αρέσει η έλξη και σε κάποιους όχι. Στο ερώτημα αν η έλξη θα οδηγήσει σε επιρροή εξαρτάται από το ποιες ομάδες σε μια χώρα έλκονται και πόσο έλεγχο μπορούν να ασκήσουν στην διαμόρφωση της πολιτικής. Ακόμα, η διαμόρφωση πολιτικής στο επίπεδο των κρατών είναι αρκετά πιο περίπλοκη σε σχέση με το προσωπικό επίπεδο. Συνεπώς λόγω της μη

¹⁶ Ομιλία του Nye Joseph στο TED Global 2010.

http://www.ted.com/talks/joseph_nye_on_global_power_shifts#

¹⁷ Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική», σελ. 43.

¹⁸ Kern David W., «The hard truths about soft power», στο Journal of Political Power, том 4, τευχ. 1, 2011.

ελεγχόμενης και απρόβλεπτης φύσης της ήπιας ισχύς είναι πάρα πολύ δύσκολο, σχεδόν ανέφικτο, να εφαρμόσει κάποιος την ήπια ισχύ με οργανωμένο και συντονισμένο τρόπο όπως προτείνεται από τον Nye¹⁹.

Ένα άλλο θέμα που έχει εμφανιστεί σχετίζεται με το τι ακριβώς περιλαμβάνει η έννοια, καθώς το μοντέλο της ήπιας ισχύος έχει εξελιχθεί σε σύγκριση με την αρχική του σύλληψη. Όταν ο Nye παρουσίασε τον όρο για πρώτη φορά χρησιμοποίησε έναν πιο περιορισμένο ορισμό. Ενώ αργότερα στο βιβλίο που έγραψε με τίτλο «*The Future of Power*» αναφέρει ότι «Η κουλτούρα, οι αξίες και οι πολιτικές δεν αποτελούν τις μοναδικές πηγές ήπιας ισχύος. Οι οικονομικές πηγές μπορούν να παράγουν ήπια όπως και σκληρή ισχύ²⁰». Ενώ ο Kurlantzick, ο οποίος ασχολήθηκε με την Κίνα, αναφέρει και τις οικονομικές επενδύσεις ως πηγές άσκησης της ήπιας ισχύος²¹.

Τέλος, όπως αναφέρει ο Nye «η ήπια ισχύς είναι συνέπεια καθημερινής δημοκρατικής πολιτικής πρακτικής²²» και πιστεύει ότι η επιτυχία στην σύγχρονη και πολύπλοκη διεθνή σκηνή εξαρτάται όλο και πιο πολύ από την ήπια ισχύ.

Στην νέα έννοια που εισήγαγε ο Nye υπάρχει μια ασάφεια σχετικά με το τι είναι και τι δεν είναι η ήπια ισχύς. Ο ίδιος αναφέρει ότι η ήπια ισχύς παρουσιάζεται «όταν μια χώρα κάνει άλλες χώρες να επιθυμούν αυτό που επιθυμεί η ίδια²³». Όμως έτσι όπως παρουσιάζεται υπάρχει μια ασάφεια σχετικά με το πώς μπορεί να μετατραπεί η ήπια ισχύς σε ισχύ καθώς και το πεδίο μέσα στο οποίο εφαρμόζεται.

Επίσης ένα ζήτημα που δεν έχει ξεκαθαριστεί σχετίζεται με τα όρια της σκληρής και της ήπιας ισχύος. Ο Kearn αναφέρει ότι χωρίς τις πηγές της σκληρής ισχύος, υπάρχει μεγάλος βαθμός δυσκολίας να ασκήσει ήπια ισχύ ένα κράτος. Τελικά, αυτό που έχει αξία δεν είναι η έλξη που ασκούν η ιδεολογία, οι θεσμοί, οι κανόνες και η κουλτούρα, αλλά οι υλικές πηγές της ισχύος. Χαρακτηριστικό που φαίνεται και από τα βιβλία του Nye, στα οποία αναφέρει ότι η τεχνολογία είναι αυτό που ελκύει περισσότερο προς το αμερικανικό μοντέλο²⁴.

¹⁹ Ying Fan, «*Soft Power: Power of Attraction or Confusion?*», Place Branding and Public Diplomacy, τομ. 4, τευχ. 2, 2008, σελ. 147-158.

²⁰ Nye S. Joseph Jr., «*The Future of Power*», Public Affairs, New York, σελ. 85.

²¹ Kurlantzick Joshua, «*Charm Offensive How China's Soft Power Is Transforming the World*», New Haven, Yale University Press, 2007.

²² Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 35.

²³ Nye Joseph, «*Soft Power*», Foreign Policy, Τεύχος 80, 1990, σελ. 166.

²⁴ Kearn David W., «*The hard truths about soft power*», στο Journal of Political Power, τομ 4, τευχ. 1, 2011, σελ. 74.

Οι επικριτές της ήπιας ισχύος τονίζουν πως η ήπια ισχύς αναπτύχθηκε σε ένα ηγεμονικό²⁵ κράτος (Η.Π.Α.) του διεθνούς συστήματος το οποίο προσπαθεί με έναν ήπιο τρόπο να διατηρήσει και να επεκτείνει τα συμφέροντά του²⁶. Ο Morgenthau αναφέρει ότι ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό τρόπο ιμπεριαλισμού, γιατί δεν έχει ως στόχο τον έλεγχο της οικονομίας ή την κατάκτηση εδαφών αλλά έχει ως σκοπό τον έλεγχο του μυαλού των ανθρώπων, διότι «μαλακώνει τον εχθρό, προετοιμάζει το έδαφος για στρατιωτική εισβολή ή οικονομική διείσδυση²⁷».

Η έννοια της ήπιας ισχύος έχει χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο και από κράτη μη ηγεμονικά. Ενώ η παρατήρηση πως αυτό έγινε με τα κράτη να βλέπουν τις δικές τους αξίες ως ελκυστικές όλο και ενισχύεται²⁸. Ο Nye από την πλευρά του αναφέρει ότι η ήπια ισχύς είναι μια μορφή ισχύος και όχι αδυναμία, η οποία πρέπει να ενσωματωθεί στην εθνική στρατηγική των Η.Π.Α. εφόσον θέλει να διατηρήσει την πρωτοκαθεδρία της στο σύγχρονο διεθνές σύστημα²⁹. Όμως αναφέρει επίσης ότι στο σύγχρονο διεθνές σύστημα και οι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να κατέχουν και να ασκήσουν ήπια ισχύ³⁰, καθώς και οι ανεπτυγμένες οικονομικά φιλελεύθερες δημοκρατίες έχουν τις προϋποθέσεις να ασκήσουν ήπια ισχύ³¹.

1.2 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Η εκπαίδευση είναι ένας τομέας της «χαμηλής» πολιτικής, ο οποίος δεν αποτελεί αιτία έντασης και προστριβής, και μπορεί να αποτελέσει πεδίο συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών. Έτσι ώστε να μπορέσει να ακολουθήσει στην συνέχεια η συνεργασία σε ζητήματα «υψηλής» πολιτικής³². Την υπόθεση αυτή υποστηρίζει η θεωρία του λειτουργισμού, η οποία

²⁵ «Η ηγεμονία είναι η άσκηση της ηγεσίας επί μίας μικρής ή μεγάλης ομάδας κρατών, επί ενός πόλου, μικρού ή μεγάλου, του διεθνούς συστήματος. Προκύπτει κυρίως από την υπεροχή ισχύος που παρουσιάζει το ηγεμονικό κράτος και ως αποτέλεσμα είτε της άσκησής της είτε συγκυριών του διεθνούς συστήματος. Η συνηθέστερη συγκυρία που οδηγεί στην ανάδειξη ενός ηγεμόνα είναι ένας μεγάλος ή συστημικός πόλεμος.», Ο.π., Κουσκουβέλης Ηλίας, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», σελ. 192.

²⁶ Nye S. Joseph Jr., «*The Future of Power*», Public Affairs, New York, 2011, σελ. 221.

²⁷ Morgenthau Hans J., «*Politics Among Nations*», Peking University Press, 2005, σελ. 74.

²⁸ Hall Todd, «*An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category*», στο *The Chinese Journal of International Politics*, том. 3, 2010, 189-211, σελ. 195.

²⁹ Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 18.

³⁰ Ο.π., Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», σελ. 178-182.

³¹ Nye S. Joseph. Jr., «*Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης*», μτφρ. Παπαστάμου Ιωάννα, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2003.

³² Η έννοια της «υψηλής» και «χαμηλής» πολιτικής εμφανίζεται από τους Keohane και Nye, όπου ως υψηλή πολιτική ορίζονται τα θέματα υψίστης σημασίας για μια κυβέρνηση ενώ ως χαμηλής πολιτικής

ανήκει στις θεωρίες της ολοκλήρωσης, που προσπαθεί να αναλύσει το φαινόμενο της διεθνούς συνεργασίας.

Μετά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο εμφανίζεται η θεωρία του λειτουργισμού με κυριότερο εκπρόσωπό της τον David Mitrany, ο οποίος ανέφερε ότι η αύξουσα πολυπλοκότητα των πολιτικών συστημάτων είχε πολλαπλασιάσει τα τεχνικά, μη πολιτικά προβλήματα στο εθνικό επίπεδο. Με αποτέλεσμα την αύξηση των προβλημάτων του είδους και στο διεθνές επίπεδο³³. Υποστήριξε ότι στις κοινωνίες υφίσταται μια κύρια αντίθεση μεταξύ των «πολιτικών» όπως η εξωτερική πολιτική και η άμυνα και των «μη πολιτικών» τους στοιχείων, όπως η εδραίωση της διεθνούς ειρήνης, η παιδεία, η οικονομία και η δημόσια υγεία³⁴. Για αυτό πρότεινε ως στρατηγική για την επίτευξη της ολοκλήρωσης την έναρξη της συνεργασίας σε τομείς τεχνικούς, στους οποίους δεν υπάρχουν αντιθέσεις. Μακροπρόθεσμα αυτήν η διαδικασία οικονομικής ενοποίησης θα έθετε τις βάσεις και για μία πολιτική συμφωνία³⁵.

Στην συνέχεια η θεωρία του νεολειτουργισμού ενισχύει και εμπλουτίζει την άποψη του λειτουργισμού. Οι υποστηρικτές της υποστηρίζουν ότι η ολοκλήρωση περιγράφει τη διαδικασία αύξησης της αλληλεπίδρασης όσο και της διαπλοκής των εθνικών συστημάτων σε τέτοιο βαθμό έτσι ώστε τα όρια μεταξύ του συστήματος των διεθνών οργανισμών και του περιβάλλοντος τους που δημιουργείται από τα κράτη-μέλη να μην είναι πλέον ορατά³⁶. Η ολοκλήρωση που ξεκινά για να αντιμετωπιστούν τεχνικής φύσεως προβλήματα, όπως υποστηρίζουν οι λειτουργιστές, συνεχίζει στον ιδιωτικό και τον κυβερνητικό τομέα ως αποτέλεσμα των ενδιαφερόμενων ελίτ που την υποστηρίζουν, την ολοκλήρωση, για πραγματικούς (κέρδη) και αλτρουιστικούς λόγους³⁷.

Η εκπαίδευση μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην σύγχρονη διπλωματία. Η διεθνής πρακτική αποτελεί σημαντικό πειστήριο για την αξία της εκπαιδευτικής διπλωματίας στο σύγχρονο διεθνές γίγνεσθαι. Σήμερα όλο και περισσότερα κράτη (Η.Π.Α, Γερμανία, Ηνωμένο

θέματα προσδιορίζονται οι λιγότερο σημαντικές δράσεις. Keohane, Robert and Joseph Nye.

«Transnational Relations and World Politics», *International Organization*, Vol.25, No.3,721-748.

³³ J. A. Dougherty & R. L. Pfalzgraff, Jr, «*Contending theories of international relations, A comprehensive survey*», Harper & Row, Cambridge, 2η έκδοση, 1981, σελ. 418.

³⁴ Γσινισιζέλης Ι. Μιχάλης: «Quo Vadis Europa», Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις, Αθήνα 2001, σελ.82.

³⁵ Mitrany, «The Functional approach to world organization», *International Affairs*, τόμ. XXIV, Ιούλιος 1948, σελ. 359.

Όπως αναφέρεται στο Κουσκουβέλης Ηλίας, «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 443 - 444.

³⁶ Ernst Haas, «*Beyond the nation-state*», Stanford, Stanford U. Press, 1964, σελ. 29.

Όπως αναφέρεται στο Κουσκουβέλης Ηλίας, «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 444.

³⁷ Ο.π., Κουσκουβέλης Ηλίας, «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», σελ. 445.

Βασίλειο, Κίνα, Καναδάς, Ρωσία κ.α.) ρίχνουν το βάρος στο εκπαιδευτικό τους σύστημα και την προβολή του στο εξωτερικό εφαρμόζοντας υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικά προγράμματα. Όλα αυτά συνηγορούν υπέρ του προηγούμενου επιχειρήματος, διότι τα κράτη αναγνωρίζουν έμπρακτα την αξία και την σύνδεση της εκπαίδευσης με το εθνικό συμφέρον και τους στόχους της ήπιας ισχύος.

Η εκπαίδευση από μόνη της δεν μπορεί να καθορίσει το αποτέλεσμα των πολιτικοοικονομικών ή στρατιωτικών συγκρούσεων, ούτε αντικαθιστά την παραδοσιακή διπλωματία. Όμως αν αξιοποιηθεί σωστά από το κράτος, τα μακροχρόνια οφέλη που προκύπτουν μπορούν να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστής της ήπιας ισχύος και να αποτελέσει ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής του.

Εν κατακλείδι στον σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο και αλληλεξαρτώμενο κόσμο η εκπαίδευση απασχολεί όλο και περισσότερο τους μελετητές των διεθνών σχέσεων. Τα κράτη έχοντας κατανοήσει το πλεονέκτημα που μπορεί να προσφέρει η εκπαίδευση στο πεδίο της εξωτερικής τους πολιτικής δίνουν μεγάλη προσοχή και επενδύουν στον τομέα αυτό.

Η ενσωμάτωση της εκπαιδευτικής διπλωματίας στην εθνική πολιτική, με διεθνή προγράμματα ανταλλαγής αναπτύσσουν στέρεες βάσεις συνεργασίας και προόδου μεταξύ των ανθρώπων και των κρατών³⁸.

1.3 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

Στον σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο, ο οποίος είναι πιο συνδεδεμένος και πιο ανταγωνιστικός, τα κράτη για να μπορέσουν να αναπτυχθούν και να έχουν ευημερία πρέπει να παρέχουν υψηλής ποιότητας εκπαίδευση στους πολίτες τους αλλά και να δημιουργήσουν ένα ελκυστικό εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο να απευθύνεται στην παγκόσμια κοινότητα. Επιπλέον, τα κράτη προκειμένου να ενισχύσουν την ήπια ισχύ τους επενδύουν στην εκπαίδευση και προσπαθούν να την προωθήσουν στο εξωτερικό μέσω της «εκπαιδευτικής διπλωματίας» η οποία είναι ένας καινούριος όρος στις διεθνείς σχέσεις. Επίσης μέσω της εκπαίδευσης, η οποία αποτελεί έναν τομέα της «χαμηλής» πολιτικής, μπορούν τα κράτη να συνεργαστούν και να ενισχύσουν την μεταξύ τους εμπιστοσύνη.

³⁸ <http://www.ticls.org/>

Η διπλωματία είναι μια πολιτική δραστηριότητα η οποία περιγράφει τις αλληλεπιδράσεις των αξιωματούχων και των εκπροσώπων κυβερνήσεων οι οποίοι χρησιμοποιούν ένα συγκεκριμένο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων με σκοπό να διαμορφώσουν την εξωτερική πολιτική. Είναι γνωστή και ως «σκληρή διπλωματία», η οποία διεξάγεται επισήμως προκειμένου να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι, οι οποίοι βελτιώνουν τις διεθνείς σχέσεις σε μια αλληλεπιδραστική σχέση³⁹. Το Oxford English Dictionary αναφέρει ότι διπλωματία είναι η διαχείριση των διεθνών σχέσεων μέσω των διαπραγματεύσεων. Είναι η μέθοδος μέσω της οποίας οι διεθνείς σχέσεις ρυθμίζονται και διαχειρίζονται μέσω των Πρέσβων και των Απεσταλμένων⁴⁰.

Σε αντίθεση με την παραδοσιακή διπλωματία και τα μέσα που χρησιμοποιεί προς επίτευξη των στόχων της υπάρχει η δημόσια διπλωματία.

Η δημόσια διπλωματία είναι ένα πεδίο το οποίο αναδύθηκε, όπως υποστηρίζουν αρκετοί ερευνητές, μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Edward Murrow, ο οποίος ήταν διευθυντής της United States Information Agency (USIA), ανέφερε ότι δημόσια διπλωματία είναι οι αλληλεπιδράσεις που απευθύνονται όχι μόνο στις ξένες κυβερνήσεις αλλά κυρίως σε άτομα και μη κυβερνητικές οργανώσεις, ενώ συχνά εμφανίζονταν σαν μια ποικιλία ιδιωτικών απόψεων που έρχονταν να προστεθούν στις κυβερνητικές απόψεις⁴¹. Ενώ η έννοια «δημόσια διπλωματία» χρησιμοποιήθηκε επίσημα το 1965 κατά την διάρκεια των εγκαινίων του νεοϊδρυθέντος Κέντρου Δημόσιας Διπλωματίας (Center for Public Diplomacy) Edward R. Murrow, από τον Edmund Gullion, τότε πρότανη του Fletcher School of Law and Diplomacy του Πανεπιστημίου Tufts⁴².

Η δημόσια διπλωματία χωρίζεται σε διάφορες μορφές όπως είναι του πολιτισμού, των ΜΜΕ, της εκπαίδευσης κ.α. Κάθε διαφορετική προσέγγιση χρησιμοποιεί τις δικές της διπλωματικές δεξιότητες προκειμένου να επηρεάσει τον τομέα που επιθυμεί.

Από τις διάφορες μορφές της δημόσιας διπλωματίας, θα ασχοληθούμε στην συνέχεια με την εκπαιδευτική διπλωματία διότι αποτελεί βασικό θεωρητικό πυλώνα της παρούσας εργασίας.

³⁹ Δρ. Μητσάκου Αλίκη, «Η σύγχρονη διπλωματία της εκπαίδευσης», Foreign Affairs “The Hellenic Edition”, Μάιος, 2013, σελ. 46.

<http://www.archive.gaaec.org/files/Foreign%20Affairs%20May%202013.pdf>

⁴⁰ Harold Nicolson, «Diplomacy», Oxford University Press, London, 1963, σελ. 15.

⁴¹ Mark Leonard, «Public Diplomacy», London: Foreign Policy Centre, σελ. 1.

Όπως αναφέρεται στο Nye S. Joseph Jr., «Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 207-208.

⁴² <http://fletcher.tufts.edu/Murrow-Center>

Για την διπλωματία της εκπαίδευσης μπορεί να ειπωθεί ότι έχει την μακροβιότερη ιστορία, διότι η γνώση κάθε μορφής είναι στοιχείο απαραίτητο για την επιβίωση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος πάντα ενδιαφερόταν για την γνώση.

Ο όρος εκπαιδευτική διπλωματία είναι καινούριος στις διεθνείς σχέσεις και για αυτό δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός ορισμός. Στην κύρια της μορφή ως εκπαιδευτική διπλωματία θεωρείται η διεπιστημονική, διακρατική ανταλλαγή των θεωριών, εννοιών και ιδεών που προωθούν την εκπαίδευση⁴³.

Παλαιότερα ο όρος είχε χρησιμοποιηθεί για διεθνή προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών, ως ευκαιρία γνωριμίας με διαφορετικούς πολιτισμούς. Επίσης μέσα στα όρια της εκπαιδευτικής διπλωματίας μπορούν να συμπεριληφθούν δραστηριότητες που αφορούν την χρήση δεξιοτήτων πειθούς για την βελτίωση της ποιότητας και της πρόσβασης στην εκπαίδευση σε τοπικές κοινωνίες, τις καινοτόμες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση, καθώς και την υποστήριξη στην ένταξη της εκπαίδευσης σε διεθνείς συνθήκες⁴⁴.

Ο σύγχρονος κόσμος είναι πιο συνδεδεμένος, πιο πολύπλοκος και περισσότερο ανταγωνιστικός. Σε αυτόν τον ταραγμένο κόσμο όπως είναι φυσικό αυξάνεται και η σημασία της παιδείας, η οποία μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα προκειμένου να προωθηθεί η διεθνής ασφάλεια, η παγκόσμια ειρήνη, η ανάπτυξη, η διατήρηση και ο σεβασμός της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας του κάθε έθνους.

Η Διεθνής Ένωση για την Παιδική Εκπαίδευση (ACEI) αναφέρει για την εκπαιδευτική διπλωματία ότι η εκπαίδευση, η ευημερία και η ανάπτυξη των παιδιών ως μια αναδυόμενη έννοια που έχει σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική πορεία όλων των εθνών⁴⁵.

Η Ένωση Διεθνών Εκπαιδευτών (NAFSA) στο πλαίσιο της Επιτροπής για την «έξυπνη ισχύ» ανέφερε ότι «μια αποτελεσματική δημόσια διπλωματία θα πρέπει να περιλαμβάνει πολιτιστικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές, ανταλλαγές ιδεών, πληροφοριών και ανθρώπων⁴⁶».

Ενώ ο Allan Goodman, Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος του Ινστιτούτου Διεθνούς Εκπαίδευσης υποστηρίζει ότι «η διεθνής εκπαίδευση αποτελεί το θεμέλιο για την αντιμετώπιση

⁴³Ο.π., Δρ. Μητσάκου Αλίκη, «Η σύγχρονη διπλωματία της εκπαίδευσης», σελ. 49-50.

<http://www.archive.gaaec.org/files/Foreign%20Affairs%20May%202013.pdf>

⁴⁴Ο.π., Δρ. Μητσάκου Αλίκη, «Η σύγχρονη διπλωματία της εκπαίδευσης», σελ. 50.

<http://www.archive.gaaec.org/files/Foreign%20Affairs%20May%202013.pdf>

⁴⁵<http://acei.org/>

⁴⁶<http://www.nafsa.org/>

των νέων προκλήσεων, και είναι απαραίτητο συστατικό της αναβίωσης της δημόσιας διπλωματίας για την ανοικοδόμηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής... Μέσω της διεθνούς εκπαίδευσης έχουμε καθιερώσει στο Ίδρυμα μόνιμο διάλογο για την εταιρική σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο ώστε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις για διαρκή παγκόσμια ειρήνη, ασφάλεια και ευημερία... Ο στόχος είναι να γίνει η διεθνής εκπαίδευση και οι εκπαιδευτικές ανταλλαγές μέρος της άσκησης της δημόσιας διπλωματίας...»⁴⁷.

Στον σύγχρονο κόσμο, στον οποίο υπάρχει αλληλεπίδραση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε παγκόσμια κλίμακα η διπλωματία της εκπαίδευσης είναι αναγκαίο να λάβει ισότιμη θέση έναντι των άλλων μορφών διπλωματίας.

1.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ένας βασικός λόγος που τα κράτη επιδιώκουν τη διεθνή συνεργασία σε εκπαιδευτικά θέματα είναι η σημασία της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη μιας χώρας. Η οικονομία και η παιδεία στην εποχή μας, η οποία χαρακτηρίζεται και ως εποχή της γνώσης, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Η γνώση σε μια οικονομία που είναι όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιημένη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες της παραγωγής ενώ η δια βίου μάθηση και η συνεχής κατάρτιση αποτελούν στοιχεία της νέας εποχής. Η οικονομική πρόοδος που παρατηρήθηκε στον «ανεπτυγμένο κόσμο» κατά τον τελευταίο αιώνα δεν παρατηρήθηκε στις αναλφάβητες κοινωνίες. Οι άνθρωποι με ελάχιστη ή περιορισμένη εκπαίδευση είναι δύσκολο να προσαρμοστούν στις προηγμένες κοινωνίες, έτσι αποδεικνύεται ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη προκειμένου ο σύγχρονος άνθρωπος να ωφεληθεί από την επιστημονική πρόοδο αλλά και να συνεισφέρει σε αυτήν.

Η επένδυση στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων θεωρείται ότι είναι κρίσιμος παράγοντας για την τόνωση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας, ενώ μακροπρόθεσμα οι δεξιότητες μπορούν να αποτελέσουν μοχλό για την καινοτομία και την ανάπτυξη. Επιπλέον, η αύξησης της παγκόσμιας προσφοράς εργατικού δυναμικού με υψηλή ειδικευση και η αύξηση της ποιότητας στην εκπαίδευση παγκοσμίως θέτει νέες προκλήσεις στις οποίες τα σύγχρονα κράτη πρέπει να ανταποκριθούν⁴⁸.

⁴⁷ <http://www.iie.org/>

⁴⁸ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Ανασχεδιασμός της εκπαίδευσης: επενδύοντας στις δεξιότητες για καλύτερα κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα*, Στρασβούργο, 20.11.2012, σελ. 2. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0669&from=EN>

Ένα κράτος, ανάλογα και με τον πολιτισμικό πλούτο που διαθέτει, μπορεί να αυξήσει την ήπια ισχύ του μέσω της εκπαιδευτικής δραστηριότητας σε διεθνές επίπεδο προβάλλοντας τον πολιτισμό του, την γλώσσα του, την λογοτεχνία και την ιστορία του τα οποία αποτελούν αυτά καθ' αυτά αξία. Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσει να ενισχύσει την διπλωματική του επιρροή σε παγκόσμια κλίμακα.

Οι Cowan και Arsenault αναφέρουν ότι ένα ανεπτυγμένο εκπαιδευτικό σύστημα που πληροί τις απαιτήσεις της καινοτόμου high-tech οικονομίας και είναι ενσωματωμένο στο διεθνές εκπαιδευτικό και επιστημονικό χώρο, μπορεί να γίνει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των σύγχρονων κρατών στον «παγκόσμιο ανταγωνισμό των μυαλών» και να μπορέσει να προσελκύσει τους πιο ταλαντούχους ξένους μαθητές. Η παροχή των εκπαιδευτικών ευκαιριών για τους ξένους μαθητές αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία της ήπιας ισχύος⁴⁹.

Ο καθηγητής Nye αναφέρει ότι οι φοιτητές που σπουδάζουν στο εξωτερικό γνωρίζουν την γλώσσα και την κουλτούρα της χώρας που τους φιλοξενεί. Έτσι όταν επιστρέψουν στην χώρα τους αναμένεται να γίνουν αποτελεσματικοί πομποί της γλώσσας και της κουλτούρας της χώρας που σπούδασαν⁵⁰. Ενώ ο πρώην υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α. Κόλιν Πάουελ είχε δηλώσει ότι «Δεν μπορώ να σκεφτώ πολυτιμότερο πλεονέκτημα για τη χώρα μας από τη φιλία των μελλοντικών παγκόσμιων ηγετών που έχουν σπουδάσει εδώ⁵¹». Ο Tremblay από την πλευρά του αναφέρει ότι οι απόφοιτοι από ξένες χώρες, γίνονται όχι μόνο πρόσωπα με υψηλά προσόντα στις χώρες τους, αλλά επίσης μπορούν να γίνουν και «Δούρειοι ίππος⁵²».

Στην παρούσα εργασία θα αντιμετωπισθεί η εκπαίδευση ως ένα εργαλείο ήπιας ισχύος αλλά και ως ένας τομέας της «χαμηλής» πολιτικής με την έννοια ότι χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο προσέγγισης στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου αντλώντας οφέλη οικονομικά, διπλωματικά, εμπορικά, αναπτυξιακά και «άλλα» από την συνεργασία αυτή. Διότι η Ελλάδα διαθέτει δύο «στρατηγικά» πλεονεκτήματα στην περιοχή. Το ένα έχει σχέση με την

⁴⁹ Cowan, G. & Arsenault A. (2008). Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 2008; 616; 10, s 10-30.

Όπως αναφέρεται στο <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814043560>

⁵⁰ Nye, J. (2005), «*Soft Power and Higher Education, Harvard University*», σελ. 12.

Όπως αναφέρεται στο <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814043560>

⁵¹ Colin Powell, "Statement on International Education Week 2001,".

Όπως αναφέρεται στο Nye S. Joseph Jr., «*Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 100.

⁵² Tremblay K. (2010), «Internationalization: Shaping Strategies in the National Context», *International Organizations Research Journal*, No 3 (29), σελ. 117.

παρουσία του ελληνικού στοιχείου στην περιοχή από την αρχαιότητα και το δεύτερο πλεονεκτήματα αφορά την εκπαιδευτική διπλωματία, τον πολιτισμό την ιστορία και την γλώσσα , το οποίο όμως δεν έχει αξιοποιήσει στο βαθμό που θα μπορούσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η περιοχή του Ευξείνου Πόντου μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (1991) και την κατάρρευση του διπολισμού βίωσε μια δύσκολη και μακρά περίοδο μετάβασης. Τα νέα κράτη που αναδύθηκαν ήταν αδύναμα καθώς τα περισσότερα στο εσωτερικό τους είναι ιδιαίτερα ανομοιογενή σε εθνολογική και θρησκευτική σύνθεση, με αποτέλεσμα να αμφισβητηθεί η κρατική τους κυριαρχία, η εδαφική τους ακεραιότητα και να προκύψουν συγκρούσεις που εξακολουθούν σήμερα να παραμένουν εκκρεμείς⁵³.

Ωστόσο παρά τα προβλήματα ασφαλείας και τις συγκρούσεις οι χώρες της περιοχής ακολούθησαν μια παράλληλη πορεία πολυμερούς συνεργασίας. Η συνεργασία αυτή εξελίχθηκε κυρίως στα πλαίσια της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (Ο.Σ.Ε.Π.), ενός μοντέλου πολυμερούς πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας⁵⁴. Έτσι ώστε να μπορέσουν να ξεπεραστούν με ειρηνικό τρόπο τα μεγάλα προβλήματα που είχαν προκύψει από την συστημική αλλαγή⁵⁵. Ενεργό ρόλο στην προώθηση της ιδέας αυτής είχε η Τουρκία⁵⁶. Για αυτό και η πρώτη Σύνοδος Κορυφής, όπου και έγινε η υπογραφή της Διακήρυξης, πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη (1992) ενώ ως έδρα της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και του Επιχειρηματικού Συμβουλίου του Ο.Σ.Ε.Π. ορίστηκε η Κωνσταντινούπολη⁵⁷.

Η Ελλάδα στην αρχή είδε με επιφύλαξη τις πρωτοβουλίες για την ίδρυση του Ο.Σ.Ε.Π. λόγω της αυξημένης κινητικότητας της Τουρκίας αλλά και λόγω του ότι τα εν εξελίξει σχήματα συνεργασίας στα Βαλκάνια ήταν στραμμένα προς την Ευρώπη σε αντίθεση με τον πιο

⁵³ Ανεπίλυτες έως σήμερα συγκρούσεις στον πρώην Σοβιετικό χώρο που αφορούν μη αναγνωρισμένες από τη διεθνή κοινότητα αποσχισθείσες περιοχές: (α) Ναγκόρνο-Καραμπάχ (αρμενικός θύλακας στο Αζερμπαϊτζάν που έφερε σε πόλεμο την Αρμενία με το Αζερμπαϊτζάν) (β) Αμπχαζία (αποσχισθείσα περιοχή της Γεωργίας. Τον Αύγουστο του 2008 ενέπλεξε σε πόλεμο τη Γεωργία με τη Ρωσία) (γ) Νότια Οσσετία (αποσχισθείσα περιοχή της Γεωργίας. Τον Αύγουστο του 2008 ενέπλεξε σε πόλεμο τη Γεωργία με τη Ρωσία) (δ) Υπερδνειστερία (αποσχισθείσα περιοχή της Μολδαβίας από τον Σεπτέμβριο του 1990 υποβοηθούμενη από τη 14η Ρωσική Στρατιά Ρωσίας). Σε όλες τις εκκρεμείς συγκρούσεις εμπλέκεται η Ρωσία είτε ως αντίδικος είτε/και ως διαμεσολαβητής. Ντόκος Θάνος, «Στρατηγικό Αλφαβητάρι της κρίσης στην Ουκρανία», ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ), Κείμενο Εργασίας Νο 42/2014, σελ. 13.

⁵⁴ <http://www.bsec-organization.org/Information/Pages/bsec.aspx>

⁵⁵ Τα γειτονικά βαλκάνια εκείνη την περίοδο συγκλονίζονταν από την εν εξελίξει διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

⁵⁶ Μανώλη Παναγιώτα, «Ελλάδα και παρευξείνια οικονομική συνεργασία». Στο *Αφιέρωμα Ο Ευξείνος Πόντος: Μια αναδύομενη περιοχή*, επιμέλεια από τους Τριανταφύλλου Δημήτριος και Μανώλη Παναγιώτα, Διεθνές Κέντρο Μελετών Ευξείνου Πόντου, Εκδ. Παπαζήση, 2008, σελ. 183.

⁵⁷ BSEC, «Headquarters Agreement between the Organization of the Black Sea Economic Cooperation and the Government of the Republic of Turkey». <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/statutory/head/Download/HeadQuartersAgreement071115.pdf>

«ανατολίτικο», τουλάχιστον όσον αφορά την γεωγραφική βάση του Ο.Σ.Ε.Π. Αυτό επιβεβαιώθηκε και από την καθυστερημένη είσοδο της Ελλάδας στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Ο.Σ.Ε.Π. το 1995, δηλαδή δύο χρόνια μετά την δημιουργία της⁵⁸.

Ωστόσο όμως η Ελλάδα άλλαξε άποψη σχετικά με τον οργανισμό και άρχισε να γίνεται πιο ενεργητική για να μπορέσει να εκμεταλλευτεί την αλλαγή της δομής του διεθνούς συστήματος, έτσι ώστε να αυξήσει την ήπια ισχύ της σε μια περιοχή η οποία βρίσκεται στο εγγύς εξωτερικό της. Εξάλλου η παρουσία της στην περιοχή⁵⁹, πληθυσμιακή, πολιτισμική, γλωσσική, εκπαιδευτική, οικονομική και εμπορική ανάγεται στην αρχαιότητα⁶⁰. Έτσι η Ελλάδα επέλεξε να δώσει προτεραιότητα σε τομείς άλλους πλν της ασφάλειας. Κυρίως στον πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και οικονομικό τομέα ακριβώς διότι δεν ήθελε να μεταβληθεί ο Ο.Σ.Ε.Π. σε έναν οργανισμό καθαρά «πολιτικό» ή ασφάλειας⁶¹.

Στην συνέχεια του κεφαλαίου θα εξετάσουμε τις δράσεις που ανέπτυξε ο Ο.Σ.Ε.Π. στον τομέα της εκπαίδευσης, που αποτελεί και το αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας, καθώς και τον ρόλο της Ελλάδας στις δράσεις αυτές μέσω της συμμετοχής της στον οργανισμό.

2.1 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΤΖΕΝΤΑ ΤΟΥ ΟΣΕΠ

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου ιδρύθηκε, μετά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος, στις 25 Ιουνίου του 1992 ως μια άτυπη πρωτοβουλία μεταξύ των χωρών του Ευξείνου Πόντου η οποία μετεξελίχθηκε στις 1-5-1999 σε έναν περιφερειακό οικονομικό οργανισμό με διεθνή νομική υπόσταση. Στον Ο.Σ.Ε.Π. συμμετέχουν 12 κράτη του ευρύτερου παρευξείνου υποσυστήματος (Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Αλβανία, Βουλγαρία, Γεωργία, Ελλάδα, Μολδαβία, Ουκρανία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σερβία και Τουρκία), ενώ προωθεί σχέσεις και συνεργασίες με τρίτους (κράτη, διεθνείς οργανισμούς). Καλύπτει μια

⁵⁸Ο.π., Μανώλη Παναγιώτα, «Αφιέρωμα ο Εύξεινος Πόντος», σελ. 183.

⁵⁹ Στις αρχές της δεκαετίας του '90 ο πληθυσμός ελληνικής καταγωγής υπολογιζόταν στις 2000 στο Αζερμπαϊτζάν, 7.000 στην Αρμενία, 90.000 στη Ρωσία και 105.000 στη Γεωργία. Μεγάλο ποσοστό του συγκεκριμένου πληθυσμού εγκατέλειψε τις εστίες του για την Ελλάδα μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Βλ. σχ. Αγτζίδης Βλάσης, «Παρευξείνια Διασπορά, Οι Ελληνικές εγκαταστάσεις στις βορειοανατολικές περιοχές του Εύξεινου Πόντου», Εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 589-698.

⁶⁰ Το 1992 ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας (Κωνσταντίνος Μητσοτάκης) στην χαιρετιστήρια ομιλία του κατά την διάρκεια της πρώτης συνόδου κορυφής του οργανισμού στην Κωνσταντινούπολη είχε αναφέρει μεταξύ άλλων ότι :«Η χώρα μου έχει στενές και σταθερές σχέσεις με την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας για 26 αιώνες». <http://www.bsec-organization.org/speeches/summit/Reports/Summit1992CombinedStatements.pdf>

⁶¹Ο.π., Μανώλη Παναγιώτα, «Αφιέρωμα ο Εύξεινος Πόντος», σελ. 188-191.

γεωγραφική έκταση περίπου 20 εκατομμυρίων τ.χμ. και μια αγορά περίπου 337 εκατομμυρίων ανθρώπων με εμπορικές συναλλαγές εντός του οργανισμού που φθάνουν ετήσια τα 264 εκατομμύρια δολάρια⁶². Επίσης είναι η δεύτερη μεγαλύτερη περιοχή πετρελαίου και φυσικού αερίου παγκοσμίως, ενώ αποτελεί έναν σημαντικό διάδρομο μεταφοράς ενέργειας και εμπορευμάτων για την Ευρώπη⁶³.

Σκοπός του οργανισμού, όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του, είναι η ενίσχυση της αλληλεπίδρασης και της αρμονίας μεταξύ των μελών του, καθώς και η διασφάλιση της σταθερότητας, της ευημερίας, της ειρήνης και της καλής γειτονίας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας⁶⁴.

Για να επιτευχθεί ο σκοπός που έθεσε ο Οργανισμός τα κράτη μέλη του έχουν αναπτύξει συνεργασία σε διάφορους τομείς ακολουθώντας την εμπειρία άλλων περιφερειακών πρωτοβουλιών στην ευρύτερη Ευρώπη. Η συνεργασία αφορά κυρίως τους τομείς της γεωργίας, τραπεζικά και χρηματοπιστωτικά θέματα, την καταπολέμηση του εγκλήματος, τελωνειακά θέματα, βοήθεια Έκτακτης ανάγκης, την εκπαίδευση, την ενέργεια, την προστασία του περιβάλλοντος, την ανταλλαγή στατιστικών δεδομένων και πληροφοριών, τα θέματα υγείας και φαρμακευτικής, τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, την θεσμική ανανέωση και χρηστή διακυβέρνηση, την επιστήμη και τεχνολογία, τα Μ.Μ.Ε., τον τουρισμό, τις μεταφορές, το εμπόριο και την οικονομική ανάπτυξη⁶⁵.

Ο Ο.Σ.Ε.Π. αναπτύχθηκε σε μια δύσκολη και μεταβατική περίοδο για την περιοχή με σκοπό να αποτελέσει έναν μοχλό οικονομικής ανάπτυξης, συνεργασίας και σταθερότητας για όλους τους εμπλεκόμενους δρώντες σε έναν χώρο που για περισσότερο από μισό αιώνα ήταν χωρισμένος ιδεολογικά, οικονομικά και πολιτικά. Οι τομείς που επιλέχθηκαν για συνεργασία δεν αποτελούν αντικείμενα διαμάχης και προστριβής μεταξύ των κρατών αλλά αποτελούν ζητήματα «χαμηλής» πολιτικής, αφού όπως διαπιστώνουμε δεν υπάρχουν τομείς που να έχουν σχέση με ζητήματα ασφάλειας της περιοχής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι «ισχυρές» χώρες της περιοχής Ρωσία, Ελλάδα, Τουρκία δεν ήθελαν να μπει στην ατζέντα του οργανισμού η ασφάλεια.

⁶² <http://www.bsec-organization.org/Downloads/Brochure%202015%20last%20version%20as%20published%20for%20the%20website.pdf>

⁶³ <http://www.bsec-organization.org/Information/Pages/bsec.aspx>

⁶⁴ <http://www.bsec-organization.org/Information/Pages/bsec.aspx>

⁶⁵ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Information.aspx>

Ο Ο.Σ.Ε.Π. στην πρώτη δεκαετία της λειτουργίας του έδωσε βάρος κυρίως στον οικονομικό τομέα με την προοπτική να δημιουργηθεί μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου. Όμως το εγχείρημα αυτό δεν στέφθηκε με επιτυχία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι κάποιες χώρες αρνούταν να συναινέσουν σε μια βαθύτερη οικονομική ενοποίηση, για παράδειγμα το Αζερμπαϊτζάν ήθελε πρώτα να διακανονιστεί το θέμα της ασφάλειας στον Νότιο Καύκασο⁶⁶. Η Ρωσία από την πλευρά της είχε ειδικές δεσμεύσεις στα πλαίσια της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (Κ.Α.Κ.) και του ευρασιατικού χώρου. Ενώ χώρες-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π. (πχ. Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία) ήταν δεσμευμένες σε διεθνείς υποχρεώσεις από προηγούμενες συμφωνίες. Επίσης ένας άλλος σημαντικός λόγος που οδήγησε στην αποτυχία του εγχειρήματος ήταν οι αδύναμες διοικητικές και ρυθμιστικές δομές, για μια οικονομία της αγοράς, από έναν αριθμό κρατών⁶⁷.

Η στασιμότητα όμως στον οικονομικό τομέα έστρεψε το ενδιαφέρον των κρατών-μελών του οργανισμού σε άλλους τομείς. Ένας τομέας πρόσφορος ήταν και η εκπαίδευση διότι είναι ένα πεδίο στο οποίο οι χώρες της περιοχής έχουν ανάγκη για περαιτέρω συνεργασία προκειμένου να δώσουν ώθηση στην ανάπτυξη και την ευημερία τους. Επίσης πολλές πρώην Σοβιετικές δημοκρατίες όπως η Ρωσία και η Ουκρανία παρουσίαζαν συγκριτικά πλεονεκτήματα στον τομέα αυτόν έχοντας δαπανήσει μεγάλα ποσά στην εκπαίδευση⁶⁸ και διαθέτοντας υψηλά ποσοστά μόρφωσης⁶⁹.

Η πρώτη προσπάθεια συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης έγινε μέσω της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Ο.Σ.Ε.Π. (PABSEC)⁷⁰. Η PABSEC είχε εκφράσει από την αρχή της δημιουργίας της την αποφασιστικότητά της να ενθαρρύνει και να ενισχύσει την περαιτέρω περιφερειακή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης με στόχο τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προτύπων, την μεταρρύθμιση των εκπαιδευτικών συστημάτων και δίνοντας της

⁶⁶ Κυρίως η σύγκρουση στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ.

⁶⁷ Sergiu Celac and Panagiota Manoli, «Towards a New Model of Comprehensive Regionalism in the Black Sea Area», *Southeast European and Black Sea Studies Vol. 6, No. 2, June 2006*, σελ. 195-197.

⁶⁸ Βλ. σχ. http://data.un.org/Data.aspx?d=UNESCO&f=series%3aXGDP_FSGOV

⁶⁹ Βλ. σχ. http://data.un.org/Data.aspx?d=UNESCO&f=series%3aTEP_5_B, <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Russian%20Federation> και <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Ukraine>

⁷⁰ Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου είναι το κοινοβουλευτικό στοιχείο του Ο.Σ.Ε.Π. το οποίο ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 1993 στην Κωνσταντινούπολη και συγκεντρώνει τους εκπροσώπους των εθνικών κοινοβουλίων των κρατών-μελών προκειμένου να ενισχύσουν την στήριξη και την εταιρική συνεργασία στην περιοχή. Έχει 3 επιτροπές (Economic, Commercial, Technological and Environmental Affairs - Legal and Political Affairs - Cultural, Educational and Social Affairs) οι οποίες περιλαμβάνουν βουλευτές από όσες χώρες συμμετέχουν στην PABSEC και συναντώνται σε τακτά χρονικά διαστήματα προκειμένου να συζητήσουν τα φλέγοντα ζητήματα και να καταθέσουν τις προτάσεις τους στην Κοινοβουλευτική Ολομέλεια. <http://www.pabsec.org/?hl=en>

ευκαιρία στους ιδιώτες να αναπτύξουν τις ικανότητές τους έτσι ώστε να προσαρμοστούν στις ραγδαίες κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές⁷¹.

Στην πρώτη συνάντηση της Επιτροπής για την Εκπαίδευση, τον Πολιτισμό και τα Κοινωνικά ζήτηματα που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη τον Νοέμβριο του 1993 αποφασίστηκε να συμπεριληφθεί η αξιολόγηση/επιθεώρηση της επικύρωσης και εφαρμογής της σύμβασης της Μαύρης Θάλασσας για την συνεργασία στο πεδίο του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της επιστήμης και της πληροφορίας στην Τρίτη Γενική Συνέλευση της Ολομέλειας τον Ιούνιο του 1994 στο Βουκουρέστι⁷². Στις συστάσεις (recommendation) που εξέδωσε η Τρίτη Κοινοβουλευτική Ολομέλεια το 1994, με θέμα «Επικύρωση και εφαρμογή της σύμβασης της Μαύρης Θάλασσας για την συνεργασία στο πεδίο του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της επιστήμης και της πληροφορίας», αναφέρεται ότι πρέπει να δοθεί έμφαση στην θεμελιώδη σημασία της συνεργασίας στο πεδίο της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, της επιστήμης και της πληροφορίας⁷³. Έκτοτε η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Ο.Σ.Ε.Π. σε ετήσια βάση ασχολείται συστηματικά, σχεδόν σε όλες τις συνεδριάσεις της ολομέλειάς της, με θέματα που άπτονται του τομέα της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και των κοινωνικών θεμάτων. Συγκεκριμένα παρουσίασε εκθέσεις (report) και προτάσεις (Recommendation) 48 φορές⁷⁴.

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Ο.Σ.Ε.Π. υιοθέτησε συστάσεις για τη συνεργασία μεταξύ των Παρευξείνιων κρατών και την βελτίωση της εκπαίδευσης (*rec. 10/1995*) δίνοντας έμφαση στον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης ως ένα εργαλείο το οποίο αποτελεί προϋπόθεση για την βιώσιμη κοινωνικό-οικονομική και πνευματική ανάπτυξη της κοινωνίας, ενώ καλεί τα κοινοβούλια να εισάγουν νομοθεσία για την εκπαίδευση βασισμένη σε διεθνή κριτήρια και να ευθυγραμμιστούν με τα ευρωπαϊκά και διεθνή στάνταρ⁷⁵. Επίσης υιοθέτησε συστάσεις για τη συνεργασία των ακαδημαϊκών κοινοτήτων των Παρευξείνιων κρατών και το νομοθετικό πλαίσιο (*rec. 27/1998*) όπου αναφέρει ότι η πολυμερής και η διμερής συνεργασία ανάμεσα στις ακαδημαϊκές κοινότητες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιτυχία των στόχων του

⁷¹ <http://www.pabsec.org/page.asp?id=14>

⁷² PABSEC (1994). *REPORT on «THE RATIFICATION AND IMPLEMENTATION OF THE BLACK SEA CONVENTION ON COOPERATION IN THE FIELDS OF CULTURE .EDUCATION, SCIENCE AND INFORMATION»*, Doc. CC (12) 215/94 , 4 May, 1994 <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rep-t1cs8nim3f.pdf>

⁷³ PABSEC (1994). *RECOMMENDATION 3 /1994 on «the Ratification and Implementation of the Black Sea Convention on Cooperation in the Fields of Culture, Education, Science and Information»*, Doc. CC (13) 216/94. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-t1cs8nim3f.pdf>

⁷⁴ <http://www.pabsec.org/documents.asp?id=3&hl=en>

⁷⁵ PABSEC (1995). *RECOMMENDATION 10/19951 on «Cooperation among the PABSEC Member Countries for the Improvement of Education»*, Doc.CC 900/95. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-f2yo6xycni.pdf>

Ο.Σ.Ε.Π.⁷⁶ Στην συνέχεια η PABSEC υιοθέτησε σύσταση για την κοινή αναγνώριση των πτυχίων της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των κρατών μελών του Οργανισμού (rec. 31/1998) όπου μεταξύ άλλων αναφέρει ότι πρέπει να αναγνωρισθούν τα πτυχία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και να ενισχυθεί η κινητικότητα των φοιτητών μεταξύ των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π.⁷⁷

Στα πλαίσια της διεύρυνσης της συνεργασίας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης με μη κρατικούς δρώντες, κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς φορείς, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Ο.Σ.Ε.Π. υποστήριξε τις δράσεις του Πανεπιστημίου της Μαύρης Θάλασσας θεσμοθετώντας τη συνεργασία τους. Η «απόφαση 4/1995 για το πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ της PABSEC και του πανεπιστημίου της Μαύρης Θάλασσας» αναφερόταν στο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την οργάνωση του υπό ίδρυση δικτύου των πανεπιστημίων στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας έχοντας ως σημείο αναφοράς την ύπαρξη του πανεπιστημίου της Μαύρης Θάλασσας⁷⁸. Αυτή η πρόταση έγινε πραγματικότητα το 1997 με την ίδρυση του δικτύου των πανεπιστημίων της Μαύρης θάλασσας⁷⁹. Η Συνέλευση για να ενισχύσει το καινούριο δίκτυο υιοθέτησε συγκεκριμένες συστάσεις (recommendation) (rec. 56/2001) δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο την πλήρη υποστήριξη της προς το νέο δίκτυο.

Στο διακυβερνητικό σκέλος, σταθμό αποτέλεσε η ίδρυση της ομάδας εργασίας για την Εκπαίδευση το 2005. Είναι η περίοδος που επιχειρείται μια προσπάθεια εξευρωπαϊσμού του Ευξείνου Πόντου⁸⁰. Αυτήν η διάδραση φαίνεται και στον τομέα της εκπαίδευσης από τις συστάσεις που υιοθετεί η PABSEC. Πιο συγκεκριμένα τον Νοέμβρη του 2005 η Συνέλευση υιοθέτησε συστάσεις (recommendation) για την πολιτιστική, εκπαιδευτική και κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής διεύρυνσης και τις επιπτώσεις της στην περιοχή της Μαύρης

⁷⁶PABSEC (1998). *RECOMMENDATION 27/19981 on «Cooperation of the Academic Communities of the BSEC Member Countries and Its Legal Framework»*, Doc. GA 3978/98.

<http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-1r13ud9yu3.pdf>

⁷⁷PABSEC (1998). *RECOMMENDATION 31/19981 on «The Mutual Recognition of Higher Education Diplomas by the BSEC Member Countries»*, Doc. GA 5025/98.

<http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-x85qpa599r.pdf>

⁷⁸PABSEC. *REPORT ON «THE BLACK SEA UNIVERSITIES NETWORK: CONTRIBUTION TO THE BSEC ACADEMIC COOPERATION»*, Doc. GA18/CC17/REP/01.

<http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rep-z7imcv56mm.pdf>

⁷⁹ <http://www.bsun.org/>

⁸⁰ Οι προσπάθειες μιας ουσιαστικότερης διάδρασης του Ο.Σ.Ε.Π. με την Ε.Ε., που κατά κύριο λόγο προωθούσε η Ελλάδα και ξεκίνησαν κατά την περίοδο της δεύτερης Ελληνικής προεδρίας του Ο.Σ.Ε.Π. (Νοέμβριος 2004- Απρίλιος 2005), οδήγησαν στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Συνέργεια του Ευξείνου Πόντου – Μια Νέα Πρωτοβουλία Περιφερειακής Συνεργασίας» και την αποδοχή της Επιτροπής στη θέση του παρατηρητή στον Ο.Σ.Ε.Π. (Ιούνιος 2007). Ο.π., Μανώλη Παναγιώτα, «Αφιέρωμα ο Ευξείνος Πόντος», σελ. 191-191.

Θάλασσας (rec. 86/2005), όπου καλωσορίζει την νέα διεύρυνση της Ε.Ε.⁸¹ προς την περιοχή της Μαύρης θάλασσας και καλεί μεταξύ άλλων τα κράτη-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π. να φέρουν τα εκπαιδευτικά συστήματά τους σε εναρμόνιση με τις αρχές της διαδικασίας της Μπολόνιας⁸².

Η Συνέλευση το 2007 υιοθέτησε συστάσεις (recommendation) για τη διαδικασία της Μπολόνια και τον μετασχηματισμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π. (rec. 97/2007) όπου αναφέρει ότι πρέπει να προωθηθεί η συμβατότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π. με τις προϋποθέσεις της διαδικασίας της Μπολόνιας⁸³. Στην συνέχεια η Συνέλευση υιοθέτησε συστάσεις (recommendation) για την δια βίου μάθηση στα κράτη-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π. (rec. 125/2011) όπου προτείνει να εφαρμοστεί μια ολοκληρωμένη και συνεκτική στρατηγική δια βίου μάθησης καθώς παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ευημερία των σύγχρονων κοινωνιών⁸⁴. Επίσης υιοθέτησε συστάσεις (recommendation) που αφορούσαν τα οφέλη και τις προοπτικές στην συνεργασία στο μεταπτυχιακό επίπεδο ανάμεσα στα πανεπιστήμια των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. (rec. 133/2013), στην οποία τονίζει ξανά πόσο σημαντική είναι η κινητικότητα των φοιτητών, ακαδημαϊκών και ερευνητών για την ανάπτυξη και την ευημερία στην περιοχή του Ο.Σ.Ε.Π. Ενώ καλεί τα κράτη-μέλη του οργανισμού να σκεφτούν την προοπτική περαιτέρω συνεργασίας στον τομέα της τριτοβάθμιας ιδρύοντας μεταπτυχιακά και ένα εξειδικευμένο κέντρο για την υλοποίηση των υψηλής κλίμακας περιφερειακών εκπαιδευτικών και επιστημονικών πρότζεκτ χρησιμοποιώντας τις εκπαιδευτικές πηγές των πανεπιστημίων των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π. Καθώς και τη δημιουργία μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών για την Μαύρη Θάλασσα στην αγγλική γλώσσα⁸⁵.

Ενώ η τελευταία σύσταση (recommendation) της Συνέλευσης για την εκπαίδευση υιοθετήθηκε το 2016 και αφορούσε τη συνεισφορά της εκπαίδευσης και της επιστήμης στην

⁸¹ Το 2004 πραγματοποιήθηκε η τέταρτη διεύρυνση της Ε.Ε. (10 νέες χώρες) η οποία ήταν και η μεγαλύτερη στην ιστορία της. Ενώ τον Απρίλιο του 2005 η Βουλγαρία και η Ρουμανία, οι οποίες είναι κράτη-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π., υπέγραψαν τη συνθήκη προσχώρησής τους στην Ε.Ε. και έγιναν μέλη της το 2007. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:e50017&from=EL>

⁸² PABSEC (2005). *RECOMMENDATION 86/2005 «Cultural, Educational and Social Aspects of EU enlargement: consequences for the Black Sea region»*, Doc. GA26/CC25/REC86/05. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-0oqpmp56su.pdf>

⁸³ PABSEC (2007). *RECOMMENDATION 97/2007 «ON The Bologna process and the reforms of higher education systems in the BSEC countries»*, Doc. GA29/CC28/REC97/07. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-58m72s1mgt.pdf>

⁸⁴ PABSEC (2011). *RECOMMENDATION 125/2011 «Lifelong Learning in the BSEC Member States»*, Doc.: GA39/CC37/REC125/11. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-4xani723zy.pdf>

⁸⁵ PABSEC (2013). *RECOMMENDATION 133/2013 «Benefits and Perspectives of Cooperation at the Postgraduate Level among Universities of the BSEC Member States»*, Doc. GA41/CC40/REC133/13. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-t3qkfaa14i.pdf>

βιώσιμη ανάπτυξη των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π. (rec. 154/2016), στην οποία επισημαίνει πόσο σημαντική είναι η συνεργασία στον τομέα της επιστήμης και της εκπαίδευσης διότι συνεισφέρει σημαντικά στην περαιτέρω διμερή και πολυμερή συνεργασία και παίζει σημαντικό ρόλο διασφαλίζοντας σταθερότητα, βιώσιμη ανάπτυξη και ευημερία μεταξύ των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π. Ενώ καλεί μεταξύ άλλων τα κράτη-μέλη του Οργανισμού να χρησιμοποιήσουν τα υπάρχοντα διαθέσιμα εργαλεία όπως της Εκπαιδευτικής Πύλης, να προωθήσουν την επιστημονική έρευνα και να διευκολύνουν τη συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της επιστήμης⁸⁶.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ψηφίσματα και εκθέσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Ο.Σ.Ε.Π. για την εκπαίδευση

A/A	ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ
1	THE RATIFICATION AND IMPLEMENTATION OF THE BLACK SEA CONVENTION ON COOPERATION IN THE FIELDS OF CULTURE .EDUCATION, SCIENCE AND INFORMATION	4-5-1994
2	COOPERATION AMONG THE PABSEC MEMBER COUNTRIES FOR THE IMPROVEMENT OF EDUCATION	6-4 -1995
3	COOPERATION OF THE ACADEMIC COMMUNITIES OF THE BSEC MEMBER COUNTRIES AND ITS LEGAL FRAMEWORK	25-6-1998
4	THE MUTUAL RECOGNITION OF HIGHERVEDYCATION DIPLOMAS BY THE BSEC MEMBER COUNTRIES	10-12-1998
5	THE BLACK SEA UNIVERSITIES NETWORK: CONTRIBUTION TO THE BSEC ACADEMIC COOPERATION	5-12-2001
6	CULTURAL, EDUCATIONAL AND SOCIAL ASPECTS OF EU ENLARGEMENT: CONSEQUENCES FOR THE BLACK SEA REGION	24-11-2005
7	THE BOLOGNA PROCESS AND THE REFORMS OF HIGHER EDUCATION SYSTEMS IN THE BSEC COUNTRIES	14-6-2007
8	LIFELONG LEARNING IN THE BSEC MEMBER STATES	23-5-2012
9	BENEFITS AND PRESPECTIVES OF COOPERATION AT THE POSTGRADUATE LEVEL AMONG UNIVERSITIES OF THE	11-7-2013

⁸⁶ PABSEC (2016), RECOMMENDATION 154/2016, «Education and Science for Sustainable Development in the BSEC Member States», Doc.: GA48/CC47/REC154/16.

<http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-n3t2k9cayl.pdf>

	BSEC MEMBER STATES	
10	EDUCATION AND SCIENCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE BSEC MEMBER STATES	1-12-2016

Πηγή: PABSEC⁸⁷

2.2 ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ

Στις 16 Απριλίου του 2004 συναντήθηκαν για πρώτη φορά στο Μπακού του Αζερμπαϊτζάν οι Υπουργοί Εκπαίδευσης των χωρών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. όπου και υιοθέτησαν τη *Διακήρυξη του Μπακού*. Στη διακήρυξη αυτήν αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι η εκπαίδευση αποτελεί ένα πολλά υποσχόμενο και χρήσιμο εργαλείο για την ενίσχυση των δεσμών των λαών της περιοχής. Επίσης αναφέρει ότι η εκπαίδευση έχει έναν σημαντικό και πολυσύνθετο ρόλο να διαδραματίσει στον εκσυγχρονισμό και μετασχηματισμό των οικονομιών. Επιπλέον είναι ένας σημαντικός παράγοντας που συνεισφέρει στη βαθύτερη περιφερειακή ολοκλήρωση των κρατών της περιοχής⁸⁸.

Έναν χρόνο αργότερα στην Κομοτηνή στις 23 Απριλίου του 2005 στη 12^η συνάντηση του Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. ιδρύθηκε η Ομάδα Εργασίας για την Εκπαίδευση⁸⁹ με αποστολή την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας στο πεδίο της εκπαίδευσης⁹⁰.

Οι γενικοί στόχοι της Ομάδας Εργασίας όπως αναφέρονται στην επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού είναι οι εξής :

- Προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση,
- Κοινά ερευνητικά έργα και προγράμματα με μεγαλύτερη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού δυναμικού,
- Ενθάρρυνση για υψηλότερη κινητικότητα και ανταλλαγή μεταξύ των κρατών μελών,
- Προώθηση του διαλόγου και της συνεργασίας με σκοπό να ενισχυθεί η σημασία της εκπαίδευσης για την περιοχή,

⁸⁷ <http://www.pabsec.org/documents.asp?id=3&hl=en>

⁸⁸ Annex III to BS/EDUM/R(2004)1, «*JOINT BAKY DECLARATION OF THE BSEC MINISTERS OF EDUCATION*». <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Declaration%20Baky%202004.pdf>

⁸⁹ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Terms.aspx>

⁹⁰ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Information.aspx>

- Ανάπτυξη της ευρύτερης διεθνούς συνεργασίας με άλλους διεθνείς οργανισμούς στον τομέα της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την UNESCO⁹¹.

Οι βασικές προτεραιότητες για την ομάδα εργασίας στην εκπαίδευση ορίζονται από την Οικονομική Ατζέντα του Ο.Σ.Ε.Π. -BSEC Economic Agenda Towards and Enhanced BSEC Partnership⁹²- ως εξής:

- Υποστήριξη της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών σε σχέση με τον εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. με στόχο την αύξηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη δημιουργία της κοινωνίας της γνώσης.
- Η προώθηση της επιστημονικής έρευνας για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής του Ο.Σ.Ε.Π.
- Η οικοδόμηση ισχυρής περιφερειακής συνέργειας μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. και των επαγγελματικών και ακαδημαϊκών κοινοτήτων.
- Η ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών στο πεδίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω μιας Εκπαιδευτικής Πύλης του Ο.Σ.Ε.Π.
- Η ανταλλαγή εμπειριών στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας και ανάπτυξη ενός πλαισίου προσόντων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Η ενίσχυση στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης μεταξύ των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π.
- Η υποστήριξη κοινών πανεπιστημιακών ερευνητικών προγραμμάτων και μεταπτυχιακών προγραμμάτων.
- Η προώθηση των ευκαιριών δια βίου μάθησης μέσω κοινών προγραμμάτων μεταξύ των αρμόδιων ιδρυμάτων των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π.
- Ενθάρρυνση της κινητικότητας του ακαδημαϊκού προσωπικού και των φοιτητών μεταξύ των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π., μέσω διμερών και πολυμερών συμφωνιών και υποτροφιών μεταξύ των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Προώθηση ενός νομικού και θεσμικού πλαισίου για την έκδοση -διπλού- διπλώματος σε μελέτες της Μαύρης Θάλασσας.

⁹¹ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Information.aspx>

⁹² Το «BSEC Economic Agenda Towards and Enhanced BSEC Partnership» είναι ένα στρατηγικό κείμενο που εγκρίθηκε στην 26^η Σύνοδο του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών του Ο.Σ.Ε.Π. (Βελιγράδι, 11-6-2012) και υιοθετήθηκε κατά την Σύνοδο Κορυφής επί τη ευκαιρία της συμπληρώσεως των 20 χρόνων του Οργανισμού (Κωνσταντινούπολη, 26-6-2012). http://www.mfa.gov.tr/the-bsec-economic-agenda---towards-an-enhanced-bsec-partnership_-26-june-2012_-istanbul.en.mfa

- Ανταλλαγή των βέλτιστων πρακτικών στην ανάπτυξη των πολιτικών για αναγνώριση των αποτελεσμάτων των προηγούμενων επίσημων, ανεπίσημων ή της αυτό-εκπαίδευσης.
- Ανάπτυξη της συνεργασίας με τις πρωτοβουλίες των Ηνωμένων Εθνών και άλλων διεθνών οργανισμών αφιερωμένων στην πανεπιστημιακή συνεργασία σχετικά με τη βιωσιμότητα.
- Αναβάθμιση της συνεργασίας των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. με τεχνολογικά προηγμένες χώρες, μεταξύ άλλων μέσω οργάνωσης προγραμμάτων ανταλλαγής μεταξύ των εθνικών ακαδημιών και των πανεπιστημίων.
- Προώθηση και υποστήριξη της ανάπτυξης κοινών ακαδημαϊκών προγραμμάτων μεταξύ των ακαδημιών και των πανεπιστημίων της περιφέρειας του Ο.Σ.Ε.Π.⁹³

Όπως φαίνεται από τους στόχους και τις προτεραιότητες που αναφέρθηκαν προηγουμένως, στον τομέα της εκπαίδευσης δίνεται ιδιαίτερο βάρος στο πεδίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (έρευνα, κινητικότητα, συνεργασία).

Ο Ο.Σ.Ε.Π. στα πλαίσια της συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης πραγματοποίησε δύο υπουργικές συναντήσεις (Μπακού 2004, Αθήνα 2005), μία συνάντηση υφυπουργών (Κωνσταντινούπολη 2007) και δεκατέσσερις συναντήσεις της ομάδας εργασίας. Συγκεκριμένα, τρεις συναντήσεις έγιναν στην Αθήνα (Σεπτέμβριος 2005, Οκτώβριος 2006 και Νοέμβριος 2008), δέκα συναντήσεις στην έδρα του Οργανισμού, την Κωνσταντινούπολη (Δεκέμβριος 2007, Νοέμβριος 2010, Οκτώβριος 2012, Μάρτιος 2013, Νοέμβριος 2013, Μάιος 2014, Οκτώβριος 2014, Μάρτιος 2015, Νοέμβριος 2015 και Νοέμβριος 2016) και μία συνάντηση στο Ροστόβ τον Μάιο του 2016⁹⁴.

Όπως παρατηρούμε η συχνότητα των συναντήσεων των υπουργών και των υφυπουργών εκπαίδευσης των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. είναι αραιή αφού μόνο 3 φορές πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις και αυτές τα πρώτα χρόνια. Οι συναντήσεις της ομάδας εργασίας (Working Group) στην εκπαίδευση άλλοτε παρουσιάζουν περιόδους με μεγαλύτερη συχνότητα, όπως τις περιόδους 2004- 2007 και 2013- 2016, και άλλοτε περιόδους με αραιές ή και καθόλου συναντήσεις, 2008-2012⁹⁵. Η συχνότητα των συναντήσεων εξαρτάται βέβαια και

⁹³ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Information.aspx>

⁹⁴ Βλ. σχ. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/reports.aspx>

⁹⁵ Την περίοδο από το 2004 έως το 2007 είχαμε 2 συναντήσεις των υπουργών παιδείας, 1 συνάντηση των υφυπουργών παιδείας και 3 συναντήσεις της ομάδας εργασίας. Την περίοδο από το 2008 έως το 2012 είχαμε μόνο 3 συναντήσεις της ομάδας εργασίας. Ενώ την περίοδο από το 2013 έως το 2016 παρατηρούμε ξανά έντονη κινητικότητα με 8 συναντήσεις. Βλ. σχ. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/reports.aspx>

από το πόσο ενεργή και δραστήρια είναι η χώρα συντονιστής. Επίσης συμπεραίνεται ότι μόνο η Ελλάδα έδειξε έμπρακτο ενδιαφέρον για τη διοργάνωση συναντήσεων αφού πλην όσων έγιναν στην έδρα του οργανισμού όλες οι άλλες έγιναν στην Αθήνα (με εξαίρεση μία στο Ροστόβ).

Ένα σημείο στο οποίο θα πρέπει να αναφερθούμε, είναι η χαμηλή συμμετοχή εκπροσώπων των κρατών μελών στις εν λόγω συναντήσεις. Μόνο σε δύο περιπτώσεις στην Υπουργική Συνάντηση τον Σεπτέμβριο του 2005 και στην ομάδα εργασίας τον Σεπτέμβριο του 2005, ήταν παρόντα όλα τα κράτη-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει είναι ότι κάποια κράτη-μέλη του οργανισμού έχουν μακροχρόνια απουσία από τις συναντήσεις που πραγματοποιούνται. Για παράδειγμα η Γεωργία⁹⁶ τελευταία φορά πήρε μέρος με αντιπροσωπεία τον Νοέμβριο του 2008 και έκτοτε δεν ξανά συμμετείχε, ενώ και η Αλβανία δεν έχει πάρει μέρος σε 11 συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας (Working Group)⁹⁷. Ένα ακόμα αξιοσημείωτο στοιχείο είναι η αναφορά της αντιπροσωπείας της Τουρκίας ότι η συνεδρίαση της Ομάδας Εργασίας τον Σεπτέμβριο του 2009 ακυρώθηκε λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος των κρατών-μελών⁹⁸. Ενώ παραμένει άκαρπη η προσπάθεια, από την συνάντηση της Ομάδας Εργασίας στην Κωνσταντινούπολη τον Οκτώβριο του 2012, να πραγματοποιηθεί συνάντηση κορυφής μεταξύ των υπουργών παιδείας των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π.⁹⁹

Από τα προηγούμενα στοιχεία προκύπτει ότι παρά τις διακηρύξεις και τους στόχους που έχει θέσει ο Οργανισμός, όσον αφορά την εκπαίδευση, κάποια κράτη-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π. δεν δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στον τομέα της εκπαίδευσης με συνέπεια να δημιουργούνται κωλύματα και να μην κινείται με γρήγορους ρυθμούς ο συντονισμός σε αυτόν τον τομέα.

Παρόλα αυτά όμως η συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης έχει να επιδείξει μερικές σημαντικές επιτυχίες. Κάποια από τα πιο αξιοσημείωτα επιτεύγματα στη εκπαίδευση αποτελούν το Δίκτυο Πανεπιστημίων της Μαύρης Θάλασσας (BLACK SEA UNIVERSITIES NETWORK)¹⁰⁰ που έχει συσταθεί με βάση το όραμα μια εξέχουσας προσωπικότητας της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας, την καθηγήτρια Mircea Malitza, μέλος της Ρουμανικής ακαδημίας. Ιδρύθηκε το 1997 από το πρώτο συνέδριο των Πρυτανειών των Πανεπιστημίων από

⁹⁶ Η Γεωργία μετά τον πόλεμο με την Ρωσία το 2008 δεν έχει λάβει μέρος σε συναντήσεις του Ο.Σ.Ε.Π. στον τομέα της εκπαίδευσης.

⁹⁷ Βλ. Σχ. Τα report του Ο.Σ.Ε.Π. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/reports.aspx>

⁹⁸ BSEC (2010). «REPORT OF THE MEETING OF THE BSEC WORKING GROUP ON EDUCATION», Istanbul, 11-12 November 2010, BS/WG/ED/R(2010)1, σελ.2. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Reports/Report%20WGED.pdf>

⁹⁹ BSEC (2012). «REPORT OF THE MEETING OF THE BSEC WORKING GROUP ON EDUCATION», BS/WG/ED/R(2012)1, σελ. 4. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Reports/Report%20WGED%202012.pdf>

¹⁰⁰ Η Ελλάδα έχει 8 εκπαιδευτικά ιδρύματα που συμμετέχουν στο Δίκτυο Πανεπιστημίων της Μαύρης Θάλασσας. <http://www.bsun.org/?task=members&id=8&web=bsun>

τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας που πραγματοποιήθηκε στη Μανγκάλια, της Ρουμανίας με πρωτοβουλία του πανεπιστημίου της μαύρης θάλασσας και του πανεπιστημίου Ovidious της Κωσταντζας. Σήμερα μετράει πάνω από 100 πανεπιστήμια από τα 12 κράτη μέλη του Ο.Σ.Ε.Π.¹⁰¹

Τα όργανα που απαρτίζουν το Δίκτυο είναι η Γενική Συνέλευση, η οποία αποτελείται από έναν εκπρόσωπο από κάθε πανεπιστήμιο, το Εκτελεστικό Συμβούλιο, αποτελείται από 12 μέλη, η Διεθνής Μόνιμη Γραμματεία και τα τέσσερα Κέντρα. Ο κύριος σκοπός του προγράμματος ήταν να οργανωθεί ένα συγκεκριμένο και καλά δομημένο πανεπιστημιακό δίκτυο, το οποίο να παρουσιάζει τις ουσιώδεις ευρωπαϊκές αξίες και να παρέχει πλήρης στήριξη στα προγράμματα τα οποία θα εκπονηθούν. Στο πλαίσιο αυτό, ασχολείται με την προώθηση της συστηματικής ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών των πανεπιστημίων μελών της, συμβάλλοντας στην εναρμόνιση των συστημάτων διαχείρισης των πανεπιστημίων και υποστηρίζοντας κοινά προγράμματα στους τομείς ενδιαφέροντος των πανεπιστημίων μελών του.

Οι στόχοι του δικτύου είναι:

- Να αναπτύξει την επιστημονική, πολιτιστική και εκπαιδευτική συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων.
- Να ενοποιήσει και να εναρμονίσει ακαδημαϊκά προγράμματα σπουδών για την ισοδυναμία των πτυχίων και την περιφερειακή αναγνώριση των διπλωμάτων.
- Να ενισχύσει την ακαδημαϊκή αλληλεγγύη στην περιοχή μέσω ερευνητικών προγραμμάτων ώστε να διατηρήσει τα «brain power» της περιοχής.
- Να αναπτύξει περιφερειακή αρθρωτή εκπαίδευση και εκπαιδευτικά προγράμματα, χρησιμοποιώντας νέες τεχνολογίες πληροφοριών, με απώτερο στόχο την δημιουργία ενός εικονικού Δικτύου Πανεπιστημίου από το υφιστάμενο δίκτυο των πανεπιστημίων.
- Να αναπτύξει δεσμούς πανεπιστημίου – βιομηχανίας στην περιοχή, μέσω της προώθησης και της εμπορίας των διαθέσιμων επιστημονικών και τεχνολογικών κεφαλαίων των πανεπιστημίων μελών¹⁰².

¹⁰¹PABSEC. REPORT «BENEFITS AND PERSPECTIVES OF COOPERATION AT THE POSTGRADUATE LEVEL AMONG UNIVERSITIES OF THE BSEC MEMBER STATES», Doc. GA41/CC40/REP/13, σελ. 51. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rep-t3qkfaa14i.pdf>

¹⁰²PABSEC (2001). REPORT ON «THE BLACK SEA UNIVERSITIES NETWORK: CONTRIBUTION TO THE BSEC ACADEMIC COOPERATION», Doc. GA18/CC17/REP/01, σελ. 4-6. <http://www.bsun.org/userfiles/ReportBSEC.pdf>

Ένα ακόμα σημαντικό επίτευγμα στην εκπαίδευση αποτελεί η δημιουργία μιας ηλεκτρονικής εκπαιδευτικής πύλης¹⁰³ (24-6-2009), η οποία δίνει τη δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους να εξερευνήσουν τα πανεπιστήμια των κρατών μελών του Οργανισμού καθώς και τα πτυχία που μπορούν να προσφέρουν. Με αυτόν τον τρόπο ο ενδιαφερόμενος μπορεί εύκολα και γρήγορα να εξερευνήσει τον τομέα της επιστήμης που τον ενδιαφέρει, σε όλες τις χώρες μέλη του Οργανισμού, και να σχηματίσει μια ολοκληρωμένη και αξιόπιστη εικόνα για τον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον Ο.Σ.Ε.Π. Επιπλέον έχει δημιουργηθεί ένα φόρουμ (forum) για συζήτηση μεταξύ των μελών. Ενώ προβλέπεται για το μέλλον η δημιουργία μιας λίστας με τις υποτροφίες, τα ερευνητικά προγράμματα καθώς και τις ευκαιρίες εργασίας στα κράτη-μέλη του Ο.Σ.Ε.Π.¹⁰⁴

Τέλος σημαντική επιτυχία αποτελεί η ίδρυση του Διεθνούς Κέντρου Μελετών Ευξείνου Πόντου (ΔΙ.ΚΕ.Μ.Ε.Π.)¹⁰⁵ το 1998 με έδρα την Αθήνα. Το ΔΙ.ΚΕ.Μ.Ε.Π. επιτελεί μια διττή λειτουργία ως ένα ανεξάρτητο ίδρυμα έρευνας και εκπαίδευσης με επίκεντρο την ευρύτερη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και ως ένα όργανο του Ο.Σ.Ε.Π. που δρα ως η αναγνωρισμένη δεξαμενή σκέψης (think-tank) του. Με τις δραστηριότητές του το ΔΙ.ΚΕ.Μ.Ε.Π. προωθεί την πολυμερή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π., της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των διεθνών οργανισμών. Αναλύει και δημοσιεύει ερευνητικές εργασίες και μελέτες, οργανώνει μια σειρά από επιστημονικές εκδηλώσεις και διαχειρίζεται ερευνητικά προγράμματα τα οποία επιχειρούν να προάγουν μια ολοκληρωμένη και συνεκτική προσέγγιση για σημαντικά θέματα της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας, με σαφή μετρήσιμα (ποιοτικά και ποσοτικά) αποτελέσματα. Επιπλέον, το ΔΙ.ΚΕ.Μ.Ε.Π. ως μέρος του Ο.Σ.Ε.Π. διοργανώνει το Διεθνές Συμπόσιο της Μαύρης Θάλασσας, το οποίο έχει ως στόχο να φέρει σε επαφή ερευνητές και φοιτητές Μαύρης Θάλασσας της ιστορίας, της πολιτικής και της οικονομίας και να τους εκπαιδεύσει στην περιφερειακή συνεργασία¹⁰⁶.

Η εκπαίδευση εντάσσεται και ως τομέας συνεργασίας στα πλαίσια της Συνέργειας Ευξείνου Πόντου¹⁰⁷, της περιφερειακής πολιτικής που αναπτύσσει η Ε.Ε. στην περιοχή του Ευξείνου

¹⁰³ <http://www.bsec-edu.tuc.gr/index.jsp>

¹⁰⁴ PABSEC (2013). *REPORT «BENEFITS AND PERSPECTIVES OF COOPERATION AT THE POSTGRADUATE LEVEL AMONG UNIVERSITIES OF THE BSEC MEMBER STATES»*, Doc. GA41/CC40/REP/13, σελ.49. <http://www.pabsec.org/documents.asp?id=3&hl=en>

¹⁰⁵ <http://icbss.org/index.php?cid=113>

¹⁰⁶ <http://www.bsec-organization.org/Relatedbodies/Pages/icbss.aspx>

¹⁰⁷ Η Ε.Ε. συνεργάζεται με τον Ο.Σ.Ε.Π. από το 2007. Βλ. σχ. EUROPEAN COMMISSION, «*Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative*», Brussels, 20.1.2015, SWD(2015) 6 final, σελ. 6. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/swd_2015_6_en.pdf

Πόντου¹⁰⁸. Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία εστιάζει σε τομείς και ζητήματα που αποτελούν κοινές προτεραιότητες και η παρουσία της Ε.Ε. είναι ήδη σημαντική.

Σκοπός της Ε.Ε. στον τομέα της εκπαίδευσης στην περιοχή είναι η προώθηση των εκπαιδευτικών και ερευνητικών δικτύων μέσω της διασύνδεσης όλων των χωρών του Ευξείνου Πόντου με το πανευρωπαϊκό ερευνητικό δίκτυο GEANT, της παροχής συνδεσιμότητας υψηλής ταχύτητας μεταξύ εκπαιδευτικών και ερευνητικών κοινοτήτων και της εναρμόνισης των νομικών και κανονιστικών πλαισίων των συγκεκριμένων χωρών με το αντίστοιχο πλαίσιο της Ε.Ε. Επιπρόσθετα, η Ε.Ε. θεωρεί αναγκαία την προώθηση της ανάπτυξης ευρυζωνικών υποδομών και τη δημιουργία υπηρεσιών σε απευθείας σύνδεση στα πεδία του ηλεκτρονικού επιχειρείν, της ηλεκτρονικής υγείας, της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, καθώς και τη χρήση των ΤΠΕ στους τομείς της εκπαίδευσης και της έρευνας. Επίσης, το πρόγραμμα Tempus θα αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο σχετικά με την υλοποίηση προγραμμάτων συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων του Ευξείνου Πόντου και της Ε.Ε.¹⁰⁹

Το 2015 η Ε.Ε. αξιολογώντας την Συνέργεια του Ευξείνου Πόντου για τον τομέα της εκπαίδευσης επισήμανε ότι στήριξε την κινητικότητα των φοιτητών και των ακαδημαϊκών, την συνεργασία των νέων καθώς και τον εκσυγχρονισμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω προγραμμάτων συνεργασίας όπως το Erasmus Mundus, το Tempus και το Youth in Action έως το 2013. Ενώ από το 2014 «τρέχει» το πρόγραμμα Erasmus+¹¹⁰.

2.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ

Η ελληνική συμβολή υπήρξε καθοριστική για την ένταξη των θεμάτων εκπαίδευσης στα πλαίσια του Ο.Σ.Ε.Π. Η Ελλάδα παρουσίασε ίσως περισσότερο ενδιαφέρον για τη συνεργασία σε αυτόν τον τομέα, όπως και στον τομέα της χρηστής διακυβέρνησης, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο τομέα περιφερειακής συνεργασίας στα πλαίσια του Ο.Σ.Ε.Π. Η δημιουργία

¹⁰⁸ Η Συνέργεια του Ευξείνου Πόντου, η οποία ξεκίνησε το 2007, λειτουργεί συμπληρωματικά δεδομένου ότι η ευρύτερη πολιτική της Ε.Ε. στην περιοχή έχει ήδη καθοριστεί στο πλαίσιο της Ε.Π.Γ., της προενταξιακής στρατηγικής της Τουρκίας και της Στρατηγικής Συνεργασίας με τη Ρωσία. Πρωταρχικό στόχο της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου αποτελεί η ανάπτυξη της συνεργασίας εντός της περιοχής του Ευξείνου Πόντου, καθώς και η συνεργασία ανάμεσα σε ολόκληρη την περιοχή και την Ευρωπαϊκή Ένωση. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, «ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ», Βρυξέλλες, 11-4-2007, σελ. 3. http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com07_160_el.pdf

¹⁰⁹ Ο.π., ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, «ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ», σελ. 9.

¹¹⁰ Ο.π., EUROPEAN COMMISSION, «Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative», σελ. 5-6.

της ομάδας εργασίας στην εκπαίδευση (Απρίλιος 2005) πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια της δεύτερης Ελληνικής Προεδρίας του Ο.Σ.Ε.Π. (Νοέμβριος 2004 – Απρίλιος 2005)¹¹¹. Η Ελλάδα ανέλαβε πρώτη τα ηνία της νεοσυσταθείσας ομάδας ως χώρα συντονιστής¹¹² για την περίοδο 2005 – 2007. Η δραστηριότητα της ήταν ιδιαίτερα ενεργή καθώς το διάστημα αυτό πραγματοποιήθηκαν 3 συναντήσεις της ομάδας εργασίας (Σεπτέμβριος 2005 Αθήνα, Οκτώβριος 2006 Αθήνα, Δεκέμβριος 2007 Κωνσταντινούπολη), 1 συνάντηση των υπουργών παιδείας (Σεπτέμβριος 2005 Αθήνα) και 1 συνάντηση των υφυπουργών παιδείας (Αύγουστος 2007 Κωνσταντινούπολη)¹¹³.

Η Ελλάδα έχοντας ενεργό ρόλο στον τομέα της εκπαίδευσης ανέλαβε ξανά ως χώρα συντονιστής το 2013 και έκτοτε έως το 2018 θα παραμείνει σε αυτήν την θέση. Κατά την διάρκεια της δεύτερης θητείας της στο ρόλο του συντονιστή η Ελλάδα πραγματοποίησε 8 συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας (Working Group)¹¹⁴.

Τα τελευταία Σχέδια Δράσης που παρουσίασε η ελληνική αντιπροσωπεία για την περίοδο (1 Ιανουαρίου 2015 – 31 Δεκεμβρίου 2016) θα εντείνουν την συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. και θα αναδείξουν τόσο τα εθνικά προγράμματα και τις προτεραιότητες, όσο και τα περιφερειακά συμφέροντα. Οι προτεραιότητες της Ομάδας Εργασίας επικεντρώνονται στην προώθηση της περαιτέρω ανάπτυξης των εθνικών εκπαιδευτικών πολιτικών των κρατών μελών του Ο.Σ.Ε.Π. με στόχο την αύξηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη σύσταση κοινωνιών που βασίζονται στη γνώση, μεταξύ άλλων μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών. Στην ενθάρρυνση της κινητικότητας του επιστημονικού προσωπικού και των φοιτητών ανάμεσα στα κράτη μέλη του Ο.Σ.Ε.Π., συμπεριλαμβανομένων των διμερών και πολυμερών συμφωνιών και υποτροφιών μεταξύ των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Στην προώθηση της επιστημονικής έρευνας για την

¹¹¹ Η δεύτερη Ελληνική προεδρία ήταν ίσως από τις πιο ενεργές προεδρίες από την ίδρυση του Ο.Σ.Ε.Π με βάση το εύρος της ατζέντας και την συχνότητα των συναντήσεων. Διεξήχθησαν 7 υπουργικές συναντήσεις για την ενέργεια, την ερευνά και τεχνολογία, την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, τον τουρισμό, τη χρηστή διακυβέρνηση, τις μεταφορές και την εκπαίδευση. Η Ελλάδα ανέλαβε ως χώρα συντονίστρια σε πέντε από τις δεκαεπτά Ομάδες Εργασίας του Ο.Σ.Ε.Π. (πολιτισμός, εκπαίδευση, τραπεζικός και χρηματοπιστωτικός τομέας, τουρισμός, θεσμική ανανέωση και χρηστή διακυβέρνηση). Ο.π., Μανώλη Παναγιώτα, «Αφιέρωμα ο Εύξεινος Πόντος», σελ. 189.

¹¹² Η χώρα συντονιστής στον Ο.Σ.Ε.Π. ορίζεται για μια περίοδο δύο ετών σε έναν συγκεκριμένο τομέα συνεργασίας του Οργανισμού. Έχει υποχρέωση, η χώρα συντονιστής, να παρουσιάσει σχέδια διετούς δράσης στον τομέα που είναι υπεύθυνη. Επίσης είναι υπεύθυνη για την σύγκλιση τουλάχιστον μιας συνεδρίασης σε ετήσια βάση στον τομέα της. Επιπλέον θα πρέπει να διαβουλευτεί με κάθε πρόεδρο του Οργανισμού. Και τέλος πρέπει η χώρα συντονιστής να δημιουργήσει ένα σημείο "κόμβο", πρόσωπο ή μια υπηρεσία, το οποίο θα είναι το σημείο σύνδεσης της Διεθνούς Γραμματείας, του προέδρου και των κρατών μελών. <http://www.bsec-organization.org/aoc/tor/Pages/information.aspx>

¹¹³ Βλ. σχ. Τα report του Ο.Σ.Ε.Π. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/reports.aspx>

¹¹⁴ Βλ. Σχ. Τα report του Ο.Σ.Ε.Π. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/reports.aspx>

βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής του Ο.Σ.Ε.Π. Στην περαιτέρω στήριξη των κοινών προγραμμάτων σε μεταπτυχιακές σπουδές και πανεπιστημιακή έρευνα. Στην παρότρυνση και στήριξη σε δημόσια-ιδιωτική συνεργασία στο πεδίο της εκπαίδευσης και τέλος στην περαιτέρω προώθηση της συνεργασίας με τους διεθνείς οργανισμούς¹¹⁵.

Για την εκπλήρωση των στόχων η ελληνική αντιπροσωπεία θα εργαστεί συντονισμένα και θα επικεντρώσει τις προσπάθειες της στην ηλεκτρονική πύλη της εκπαίδευσης, στην κινητικότητα του ακαδημαϊκού προσωπικού και των φοιτητών εντός του Ο.Σ.Ε.Π., στην συλλογή πληροφοριών για την διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση εντός του Ο.Σ.Ε.Π. καθώς και στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων και τέλος στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και διάχυτων πληροφοριών¹¹⁶.

Στις επιτυχίες της ελληνικής αντιπροσωπείας πιστώνεται η δημιουργία της ηλεκτρονικής Εκπαιδευτικής Πύλης (Portal on Education), με την επιστημονική υποστήριξη του Πολυτεχνείου της Κρήτης¹¹⁷, για τον λόγο αυτό στην συνάντηση της Ομάδας Εργασίας του Ο.Σ.Ε.Π. για την εκπαίδευση που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβρη του 2014 η Ομάδα Εργασίας εξέφρασε την ευγνωμοσύνη της προς την Ελλάδα¹¹⁸.

Η Ελλάδα έχοντας κατανοήσει ότι ο Ο.Σ.Ε.Π. αποτελεί ένα αξιόπιστο πλαίσιο περιφερειακής συνεργασίας για την περιοχή του Ευξείνου Πόντου έχει αναπτύξει σταδιακά μια έντονη δραστηριότητα¹¹⁹. Η Ελλάδα συνειδητοποιώντας ότι η συνεργασία στον τομέα της οικονομίας, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα αποφάσισε να ρίξει το βάρος της σε τομείς που διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Έναν τέτοιο τομέα αποτελεί και η εκπαίδευση λόγω πολιτισμού, γλώσσας, ιστορίας αλλά και λόγω της συμμετοχής στην Ε.Ε.

Η Ελλάδα ανέπτυξε μια αρκετά έντονη δραστηριότητα κυρίως όμως στον τομέα της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στον τομέα αυτό διαθέτει σαφές συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με αρκετές χώρες της περιοχής λόγω της συμμετοχής της στην Ε.Ε. και της εναρμόνισης του εκπαιδευτικού της συστήματος με τα ευρωπαϊκά πρότυπα (στάνταρ). Έτσι η Ελλάδα

¹¹⁵ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/ActionP.aspx>

¹¹⁶ <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/ActionP.aspx>

¹¹⁷ PABSEC (2013). REPORT «BENEFITS AND PERSPECTIVES OF COOPERATION AT THE POSTGRADUATE LEVEL AMONG UNIVERSITIES OF THE BSEC MEMBER STATES», Doc. GA41/CC40/REP/13, σελ.49. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rep-t3qkfaa14i.pdf>

¹¹⁸ BSEC (2014). «REPORT OF THE MEETING OF THE BSEC WORKING GROUP ON EDUCATION», BS/WG/ED/R(2014)2, σελ. 2. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Reports/0%20Report%20WGED.pdf>

¹¹⁹ Φιλοξενεί δύο Συνδεδεμένα Όργανα του Ο.Σ.Ε.Π. την Τράπεζα Ανάπτυξης και Εμπορίου με έδρα την Θεσσαλονίκη και το Διεθνές Κέντρο Μελετών Ευξείνου Πόντου.

προσπάθησε να αυξήσει την ήπια ισχύ της δίνοντας ώθηση και παροτρύνοντας την κινητικότητα των φοιτητών και των ακαδημαϊκών εντός του Ο.Σ.Ε.Π.. Αφού όπως έχει αναφέρει και ο καθηγητής Nye οι φοιτητές που σπουδάζουν στο εξωτερικό γνωρίζουν την γλώσσα και την κουλτούρα της χώρας που τους φιλοξενεί. Έτσι όταν επιστρέψουν στην χώρα τους αναμένεται να γίνουν αποτελεσματικοί πομποί της γλώσσας και της κουλτούρας της χώρας που σπούδασαν¹²⁰.

Επίσης η Ελλάδα ανέλαβε την δημιουργία ηλεκτρονικής πύλης όπως προαναφέρθηκε, προώθησε τον εξευρωπαϊσμό του Εύξεινου Πόντου και στην εκπαίδευση μέσω της εναρμόνισης των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών-μελών του Ο.Σ.Ε.Π. με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Συμμετείχε και πρότεινε αρκετά πρότζεκτ για τον χώρο της τριτοβάθμιας.

Με όλες αυτές τις πρωτοβουλίες και τις συχνές συναντήσεις η Ελλάδα προσπάθησε μέσω της εκπαίδευσης να ενισχύσει την ήπια ισχύ της, έτσι ώστε να αποκτήσει μακροχρόνια οφέλη, αλλά και να συμβάλλει στην συνεργασία, την ευημερία και την ειρήνη στην περιοχή μέσω ενός τομέα της «χαμηλής» πολιτικής.

Σίγουρα οι πρωτοβουλίες της Ελλάδας εντός του Ο.Σ.Ε.Π. κινούνται στην σωστή κατεύθυνση, όμως υπάρχουν πολλά πεδία ακόμα που προσφέρονται για δράσεις (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια).

¹²⁰ Nye, J. (2005), «*Soft Power and Higher Education, Harvard University*», σελ. 12.
Όπως αναφέρεται στο <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814043560>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΑΣΚΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο Εύξεινος Πόντος, μετά από μια περίοδο σχετικής σταθερότητας λόγω του Ψυχρού Πολέμου, επανέρχεται στο προσκήνιο της διεθνούς σκηνής καθώς το γεωπολιτικό κενό που άφησε η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης προσπαθούν να το καλύψουν περιφερειακοί και διεθνείς δρώντες.

Οι σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες του Ευξείνου Πόντου που ανήκαν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας παρέμειναν ψυχρές έως την διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. (1991). Με την συστημική αλλαγή που προέκυψε και το γκρέμισμα των "τειχών" παρουσιάστηκε μια νέα ευκαιρία για την επαναπροσέγγιση της περιοχής, που όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο η Ελλάδα έχει μεγάλη φυσική παρουσία διαχρονικά, και την ανάπτυξη σχέσεων σε διμερές επίπεδο παράλληλα με την πολυμερή συνεργασία.

Στην πρώτη μετά ψυχροπολεμική δεκαετία η Ελλάδα δεν μπόρεσε να είναι όσο ενεργή θα ήθελε στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας λόγω των συγκρούσεων που είχαν προκύψει στα Βαλκάνια από την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Η λήξη της κρίσης στο Κόσσοβο (1998-1999) επέτρεψε στην Ελληνική εξωτερική πολιτική να εστιάσει το ενδιαφέρον της σε άλλες περιοχές. Μία από αυτές τις περιοχές που επιλέχθηκε ήταν ο Εύξεινος Πόντος λόγω της φυσικής της παρουσίας και της γεωγραφικής εγγύτητας¹²¹.

Η Ελλάδα είναι ένα κράτος μικρού-μεσαίου μεγέθους υπό το πρίσμα της πολιτικής και οικονομικής του ισχύος και διαθέτει περιορισμένους πόρους για την πραγματοποίηση μιας φιλόδοξης και πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής. Για αυτόν τον λόγο η Ελληνική διπλωματία προσπαθεί να συνδυάσει αποτελεσματικά τα εργαλεία της ήπιας (soft) και της σκληρής (hard) ισχύος που διαθέτει έτσι ώστε να μπορέσει να επιτύχει τους στόχους της¹²² χρησιμοποιώντας κυρίως την πρώτη. Ένα χρήσιμο εργαλείο της Ελληνικής διπλωματίας στην περιοχή αποτελεί η εκπαίδευση.

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τους στόχους της ελληνικής εκπαιδευτικής διπλωματίας και τους φορείς που συμμετέχουν στην άσκησης της. Επίσης θα μελετήσουμε τις δράσεις σε διμερές επίπεδο που ανέπτυξε η Ελλάδα σε τρεις χώρες της περιοχής την Γεωργία, την

¹²¹ Emmanuel Karagiannis, «Greek Foreign Policy toward the Black Sea Region: Combining Hard and Soft Power», *Mediterranean Quarterly*: Summer 2013, σελ. 79-80.

¹²² Emmanuel Karagiannis, «Greek Foreign Policy toward the Black Sea Region: Combining Hard and Soft Power», *Mediterranean Quarterly*: Summer 2013, σελ. 81.

Ουκρανία και την Ρωσία. Οι συγκεκριμένες χώρες επιλέχθηκαν διότι έχουν μεγάλες πληθυσμιακά ελληνικές κοινότητες εντός της περιφέρειάς τους.

3.1 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

Σύμφωνα με το ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών η εκπαιδευτική διπλωματία έχει ως στόχο τη δημιουργία συνεργειών μεταξύ εκπαίδευσης, πολιτισμού και οικονομίας, προσελκύοντας κοινό από το εξωτερικό και αξιοποιώντας τις εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις ιδρυμάτων ή και ελληνικών φορέων σε τοποθεσίες ιδιαίτερης πολιτιστικής, φυσικής και ιστορικής αξίας¹²³.

Όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών «Η ελληνική εξωτερική πολιτική είναι ταγμένη να υπηρετεί το εθνικό συμφέρον. Στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, αυτό σημαίνει ότι η εξωτερική πολιτική πρέπει να αναπτύσσεται σε ένα ευρύτατο φάσμα, που εκτείνεται από την παραδοσιακή διπλωματία και την καλλιέργεια των διμερών σχέσεων της Ελλάδας με άλλες χώρες μέχρι τη συμμετοχή της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στους Διεθνείς Οργανισμούς. Η χώρα μας έχει άποψη και αναπτύσσει πρωτοβουλίες σε όλα τα μεγάλα παγκόσμια ζητήματα¹²⁴». Ακολουθώντας οι προτεραιότητες της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής αναλύονται στους άξονες Διεθνείς Οργανισμοί, Ασφάλεια – Άμυνα, Παγκόσμια Ζητήματα, Πολιτισμός, Περιβάλλον και Ελληνισμός της διασποράς¹²⁵.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 5 του Ν. 3566/2007 (ΦΕΚ Α' 117/5-6-2007), περιλαμβάνεται, στις αρμοδιότητες του Υπουργείου των Εξωτερικών, μεταξύ άλλων και ζητήματα που αφορούν τη διεθνή προβολή της Ελλάδας, του ελληνικού πνεύματος και πολιτισμού, την εποπτεία και τον έλεγχο των αναγνωρισμένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και σωματείων στο εξωτερικό, όπως ορίζεται με αποφάσεις του Υπουργού Εξωτερικών και την παρακολούθηση των κοινοτικών, εκπαιδευτικών και εκκλησιαστικών υποθέσεων των Ελλήνων στο εξωτερικό¹²⁶.

¹²³ <http://www.mfa.gr/politistike-diplomatia/>

¹²⁴ <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/>

¹²⁵ <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/>

¹²⁶ <http://www.mfa.gr/to-ypourgeio/domi/apostoli-kai-armodiotites.html>

Συνεπώς, το Υπουργείο των Εξωτερικών έχει καθοριστικό ρόλο όσον αφορά τον καθορισμό των στόχων της ελληνικής εκπαιδευτικής διπλωματίας και οι οποίοι είναι αλληλένδετοι με τον ευρύτερο προσανατολισμό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Υπεύθυνη για τον γενικό συντονισμό είναι η Ε΄ Γενικής Διεύθυνση Πολιτιστικών, Θρησκευτικών και Προξενικών Υποθέσεων. Στον οργανικό νόμο του Υπουργείου των Εξωτερικών η Ε1 Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων¹²⁷ ενέχει συμπυκνωμένα τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- Τη διαπραγμάτευση και την υπογραφή των Μορφωτικών Συμφωνιών και συμφωνιών πολιτιστικής συνεργασίας με τα ξένα κράτη.
- Τη διαπραγμάτευση και υπογραφή των Μορφωτικών Προγραμμάτων με τα ξένα κράτη.
- Την παρακολούθηση της εκτέλεσης των Μορφωτικών Προγραμμάτων και πολιτιστικής συνεργασίας, καθώς και την παρακολούθηση της δραστηριότητας των Πολιτιστικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Επιτροπών.
- Τις σχέσεις της Ελλάδας με την UNESCO.
- Την παροχή υποτροφιών σε ομογενείς και αλλογενείς φοιτητές.
- Την παρακολούθηση των σχέσεων της Ελλάδας με τις άλλες χώρες στον τομέα της επιστημονικής έρευνας και τεχνολογίας¹²⁸.

Το Υπουργείο Παιδείας για θέματα που άπτονται της εκπαίδευσης στο εξωτερικό έχει ορίσει υπεύθυνα τα επόμενα τμήματα. Η Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων και η Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες υπάγονται στην Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Εκπαιδευτικών Θεμάτων¹²⁹. Η Διεύθυνση των Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων, η οποία είναι χωρισμένη: στο Τμήμα Α Υποτροφιών, στο Τμήμα Β΄ Εκπαιδευτικών Ανταλλαγών και στο Τμήμα Γ΄ Σχέσεων Μετακυβερνήσεων και Διεθνών Οργανισμών¹³⁰, είναι η αρμόδια υπηρεσία σχετικά με θέματα υποτροφιών από αναπτυσσόμενες χώρες, για την εκπόνηση μεταπτυχιακών σπουδών, μεταδιδακτορική έρευνα όπως επίσης και για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, σε φοιτητές ή απόφοιτους ελληνικής γλώσσας και φιλολογίας του εξωτερικού. Επίσης είναι υπεύθυνη για τη σύναψη και ανανέωση των Διμερών Συμφωνιών και

¹²⁷ <http://www.mfa.gr/katalogos.html?letter=%CE%95>

¹²⁸ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία, διεθνή δεδομένα και ελληνικές προοπτικές», Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ.172-173.

Όπως αναφέρεται στο Βασιλειάδης Νικόλαος- Μπουτσιούκη Σοφία, «Πολιτιστική Διπλωματία Ελληνικές και Διεθνείς Διαστάσεις», Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, ΣΕΑΒ, 2015, σελ. 37. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4424/1/15527_Vasileiadis%20Total-KOY.pdf

¹²⁹ <http://www.minedu.gov.gr/geniki-dieythynsi-eyropaikon-kai-diethnon-ekpaideytikon-thematon>

¹³⁰ <http://www.minedu.gov.gr/eniaios-dioikitikos-tomeas-protobathmias-kai-deyterobathmias-ekpaideyisis/347-2012-07-17-06-02-10>

Μορφωτικών Προγραμμάτων μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών. Έχοντας ως στόχο την επέκταση των διμερών εκπαιδευτικών σχέσεων φροντίζει για αδελφοποιήσεις σχολείων και ανταλλαγές εκπαιδευτικών και έρχεται σε επαφή με φορείς και ιδρύματα που διδάσκουν την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό στο εξωτερικό. Επιπρόσθετα συνεργάζεται με Διεθνείς Οργανισμούς¹³¹.

Επίσης υπάρχει ο Ενιαίος Διοικητικός Τομέας Θεμάτων Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Εκπαίδευσης Ελληνοπαίδων Εξωτερικού, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Αποκέντρωσης ο οποίος χωρίζεται: στο Τμήμα Α Εκπαίδευσης, στο Τμήμα Β' Διοικητικού και στο Τμήμα Γ' Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων¹³². Ο τομέας αυτός ασχολείται με θέματα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, με τα διαπολιτισμικά¹³³ σχολεία, τις αποσπάσεις των εκπαιδευτικών στο εξωτερικό καθώς και τις ελληνικές σπουδές στο εξωτερικό.

Ιδιαίτερη εκπαιδευτική-πολιτική σημασία έχουν η «Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης¹³⁴» καθώς και το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.), το οποίο είναι το επίσημο συμβουλευτικό όργανο της Ελληνικής Πολιτείας σε ζητήματα ομογενών και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Το Ι.Π.Ο.Δ.Ε. έχει αναλάβει την σύνταξη και έγκριση των προγραμμάτων σπουδών στο εξωτερικό, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που πρόκειται να διδάξουν στο εξωτερικό, την συγγραφή διδακτικών βιβλίων για τις εκπαιδευτικές μονάδες στο εξωτερικό και γενικότερα την αντιμετώπιση κάθε άλλου σχετικού θέματος που αφορά την ελληνόγλωσση εκπαίδευση και την ελληνική παιδεία στο εξωτερικό¹³⁵.

¹³¹ Βλ.σχ. <http://www.minedu.gov.gr/geniki-dieythynsi-eyropaikon-kai-diethnon-ekpaideytikon-thematon/dieythynsi-diethnon-ekpaideytikon-sxeseon/tmima-a-yprotrofon>, <http://www.minedu.gov.gr/geniki-dieythynsi-eyropaikon-kai-diethnon-ekpaideytikon-thematon/dieythynsi-diethnon-ekpaideytikon-sxeseon/tmima-b-ekpaideytikon-antallagon> και <http://www.minedu.gov.gr/geniki-dieythynsi-eyropaikon-kai-diethnon-ekpaideytikon-thematon/dieythynsi-diethnon-ekpaideytikon-sxeseon/tmima-g-sxeseon-metakyberniseon-kai-diethnon-organismon>

¹³² <https://www.minedu.gov.gr/eniaios-dioikitikos-tomeas-protobathmias-kai-deyterobathmias-ekpaideysis/343-2012-07-17-06-01-16>

¹³³ Με τον Νόμο 2413/1996 (ΦΕΚ.124, τ.Α'/17-6-96) δημιουργήθηκαν τα διαπολιτισμικά σχολεία. Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η λειτουργία σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με κοινωνικές, πολιτιστικές, μορφωτικές ή εκπαιδευτικές ιδιαιτερότητες. Στις εκπαιδευτικές μονάδες διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται τα ισχύοντα προγράμματα των δημοσίων σχολείων, τα οποία προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες πολιτιστικές, εκπαιδευτικές και μορφωτικές ανάγκες των μαθητών τους.

¹³⁴ Η θέση του Ειδικού Γραμματέα ιδρύθηκε με την Υ.Α. ΣΤ5/11/6-3-1995 (ΦΕΚ 171/18 Μαρτίου 1996),

¹³⁵ Ν. 2413/96 " Η Ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ Α' 124 / 14-6-1996). http://dide.fth.sch.gr/lows/n2413_96.html

Σημαντικό ρόλο έχει και το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Κ.Ε.Γ.) το οποίο είναι σε λειτουργία από το 1994. Το Κ.Ε.Γ. είναι ένα ερευνητικό ίδρυμα το οποίο ιδρύθηκε ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με βάση το νόμο 2083/92 και έχει την έδρα του στη Θεσσαλονίκη. Λειτουργεί βάσει του προεδρικού διατάγματος 100/1994 (ΦΕΚ 78/Α). Χρηματοδοτείται και εποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας και συναρμοδιότητα στη διοίκησή του έχουν το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Εξωτερικών¹³⁶.

Το Κ.Ε.Γ. λειτουργεί ως συντονιστικό και επιτελικό όργανο του Υπουργείου Παιδείας σε θέματα γλωσσικής πολιτικής. Το Κ.Ε.Γ. είναι χωρισμένο στα εξής τέσσερα επιστημονικά τμήματα λεξικογραφίας, γλωσσολογίας, στήριξης και προβολής της ελληνικής γλώσσας και γλώσσας και λογοτεχνίας. Αποστολή του, όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του κέντρου, είναι η έρευνα της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, η πιστοποίηση επάρκειας της ελληνομάθειας, η έρευνα της γλωσσικής αγωγής και πολιτικής, η γλωσσική στήριξη και αρωγή των παλιννοστούντων και του απόδημου ελληνισμού, η ενίσχυση των διδασκόντων την ελληνική γλώσσα στο εσωτερικό και εξωτερικό, η παραγωγή ερευνητικού και διδακτικού υλικού και ό,τι άλλο συντελεί στην προβολή και διάδοση της ελληνικής γλώσσας¹³⁷.

Ο τελευταίος νόμος που ψηφίστηκε και διέπει την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό είναι ο Ν. 4415/2016 (ΦΕΚ 159/Α/6-9-2016) «Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις¹³⁸». Η Ελλάδα έχει ως σκοπό την ενθάρρυνση, την υποστήριξη και ενίσχυση των προγραμμάτων τα οποία απευθύνονται στους έλληνες του εξωτερικού αλλά και σε κατοίκους άλλων χωρών οι οποίοι επιθυμούν να γνωρίσουν την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ανωτέρω νόμου φορείς της ελληνικής εκπαίδευσης στο εξωτερικό μπορεί να είναι:

- Οι ελληνικές διπλωματικές ή προξενικές αρχές.

¹³⁶ <http://www.greeklanguage.gr/node/29>

¹³⁷ <http://www.greeklanguage.gr/node/29>

¹³⁸ Το 1996 ψηφίστηκε ο βασικός νόμος 2413/1996 (ΦΕΚ Α' 124 / 14-6-1996) που διέπει την οργάνωση και την λειτουργία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό. Ο οποίος εγκαινίασε μια εκπαιδευτική πολιτική, η οποία βασίστηκε στο αξίωμα της «αμοιβαίας και ισότιμης σχέσης» μεταξύ Κέντρου (Ελλάδας) και διασποράς και επιδίωξε μια μετακίνηση από μια «εθνική εκπαιδευτική πολιτική» σε μια «διαπολιτισμική». Στην εισηγητική έκθεση για το νόμο 2413/96 αναφέρεται ρητά, ότι το πνεύμα του νόμου είναι «ελληνοκεντρικό» και όχι «ελλαδοκεντρικό». Ο νόμος έχει συμπληρωθεί με μεταγενέστερες διατάξεις. Δαμανάκης Μιχάλης, «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ», Επιστήμες Αγωγής (πρώην Σχολείο και Ζωή), τεύχος 1-2012, σελ.196-197.
file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/Ekpaideutikes_politikes_se_periodo_oikonomikis_krisis.pdf

- Οι ορθόδοξες εκκλησίες.
- Οι εκπαιδευτικές ή άλλες αρχές των χωρών υποδοχής.
- Ελληνικά ιδρύματα, σύλλογοι γονέων και πολιτιστικοί ή μορφωτικοί σύλλογοι.
- Σωματεία και άλλα νομικά και φυσικά πρόσωπα.
- Οι ελληνικές κοινότητες.

Η εποπτεία της ελληνικής εκπαίδευσης στο εξωτερικό, σύμφωνα με το άρθρο 10 του Ν. 4415/2016, ασκείται από τους συντονιστές εκπαίδευσης οι οποίοι ασκούν συμβουλευτικά, εποπτικά, διοικητικά, κοινωνικά, διδακτικά, επιστημονικά και επιμορφωτικά καθήκοντα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3, επίσης του ίδιου νόμου, οι μορφές οργάνωσης της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό παρέχονται από εκπαιδευτικές μονάδες όπως:

- Σχολικές μονάδες ενταγμένες σε τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα: α) με ελληνόγλωσσο ή β) με δίγλωσσο (ελληνόγλωσσο και ξενόγλωσσο) πρόγραμμα.
- Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού (Τ.Ε.Γ.): α) ενταγμένα σε εκπαιδευτικές μονάδες άλλων χωρών, β) μη ενταγμένα σε τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα γ) ενταγμένα σε Α.Ε.Ι. της ημεδαπής τα οποία προσφέρουν εξ αποστάσεως εκπαίδευση.
- Τμήματα Ελληνικών Σπουδών ή άλλες μορφές οργάνωσης ελληνικών σπουδών, καθώς και θεολογικές σχολές ή μονάδες θεολογικής εκπαίδευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ξένων χωρών.
- Ελληνικά τμήματα των Ευρωπαϊκών Σχολείων και των σχολείων διεθνών οργανισμών που ακολουθούν τους κανονισμούς λειτουργίας των σχολείων αυτών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Φορείς και μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευση στη διασπορά

Μορφές:	Φορείς			Διδασκαλία Ελληνικής ενσωματωμένη στο εκπαιδ. σύστημα της χ.δ.	
	Παροικιακή οργάνωση/ Εκκλησία	Χώρα διαμονής (χ. δ.)	Χώρα προέλευσης (χ. π.)	Ναι	Όχι
1. Απογευματινά και Σαββατιανά ΤΕΓ	x		x		x
2. Ενταγμένο Μάθημα Ελληνικών και ενταγμένα ΤΕΓ		x		x	
3. Ελληνικά Σχολεία (αμιγή)			x		x
4α. Ημερήσια Σχολεία (δίγλωσσα, εθνοτικά ομοιογενή)	x			x	
4β. Ημερήσια Σχολεία (δίγλωσσα, εθνοτικά ετερογενή)	x	x		x	
5. Δίγλωσσα κρατικά Σχολεία		x		x	

Πηγή: ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. (2010) ¹³⁹

Μια ακριβή εικόνα σχετικά με τους φορείς και τις μορφές της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό παρέχει ο πίνακας 2. Από τον ανωτέρω πίνακα αναδεικνύονται οι εξής βασικές παράμετροι :

- Έχουμε τρία είδη φορέων: η εκκλησία και οι παροικιακές οργανώσεις, οι εκπαιδευτικές αρχές της χώρας διαμονής και οι εκπαιδευτικές αρχές της χώρας προέλευσης.
- Έχουμε αυτόνομες σχολικές μονάδες που παρέχουν τίτλους σπουδών (σημεία 3, 4α, 4β και 5 του πίνακα) και Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας (ΤΕΓ) ενταγμένα ή μη στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας διαμονής (σημεία 1 και 2 του πίνακα).
- Οι διάφορες μορφές εκπαίδευσης μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, σ' αυτές που δεν είναι ενταγμένες στο εκπαιδευτικό σύστημα της

¹³⁹ Δαμανάκης Μιχάλης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, Σεπτέμβριος 2010, σελ. 23.
[file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20(2).pdf)

χώρας διαμονής και σ' εκείνες που είναι ενταγμένες στο εκπαιδευτικό σύστημα. (βλ. τελευταία στήλη του πίνακα)¹⁴⁰.

Ο φορέας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και η μορφή εκπαίδευσης που ακολουθείται σε κάθε χώρα εξαρτάται από τις ιδιαίτερες συνθήκες της εκάστοτε χώρας, από την εκπαιδευτική πολιτική της έναντι των εθνοτικών ομάδων στην επικράτειά της και επίσης από την ιστορική εξέλιξη της παρουσίας των ελλήνων σε κάθε χώρα και σ' ένα βαθμό και από την εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας¹⁴¹.

Στα πλαίσια της προσπάθειας αναβάθμισης της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό ανάμεσα στα υπόλοιπα ειδικά¹⁴² καινοτόμα προγράμματα εντάσσεται και η εφαρμογή του ερευνητικού προγράμματος «Παιδεία Ομογενών». Το έργο χρηματοδοτήθηκε από το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και την Ε.Ε. στο πλαίσιο του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης κατά το χρονικό διάστημα 1997 – 2008 και υλοποιήθηκε από το «Εργαστήριο Μεταναστευτικών και Διαπολιτισμικών Μελετών» (ΕΔΙΑΜΜΕ) του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης. Το πρόγραμμα στοχεύει στη διατήρηση, την καλλιέργεια και την προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στο εξωτερικό, και ειδικότερα στην ελληνική διασπορά, μέσω της βελτίωσης της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ομοεθνείς αλλά και αλλοεθνείς μαθητές. Σε αυτό το πλαίσιο επιδιώκεται η επιμόρφωση των αποσπόμενων και ομογενών εκπαιδευτικών, η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού, η δημιουργία δικτύων επικοινωνίας και βάσεων δεδομένων μέσω του διαδικτύου καθώς και η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων¹⁴³.

Σημαντική πρωτοβουλία αποτελεί και το πρόγραμμα «ΙΑΣΩΝ¹⁴⁴» του Α.Π.Θ., το οποίο δημιουργήθηκε το 1994 και εκτελεστικός μοχλός του είναι η Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ.. Στόχος του προγράμματος είναι η ίδρυση ή η πρακτική ενίσχυση πυρήνων ελληνικών σπουδών

¹⁴⁰ Ο.π., Μιχάλης Δαμανάκης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», σελ. 23.

http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/5655/1530_01_EKTHESH%20ELLHNOGLOSSHS%20EKPAIDESH%20DEYSHS.pdf

¹⁴¹ Ο.π., Μιχάλης Δαμανάκης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό» σελ. 24.

http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/5655/1530_01_EKTHESH%20ELLHNOGLOSSHS%20EKPAIDESH%20DEYSHS.pdf

¹⁴² Η παλιννόστηση από τις χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. και το μεγάλο κύμα μεταναστών κατά την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία δημιούργησαν την ανάγκη για την αποκατάσταση και την ένταξη των παιδιών των αλλοδαπών και των ομογενών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Τα ειδικά προγράμματα είναι η εκπαίδευση σιγγανοπαίδων, η εκπαίδευση μουσουλμανοπαίδων και η εκπαίδευση παλιννοστώντων και αλλοδαπών.

¹⁴³ http://www.ediamme.edc.uoc.gr/diaspora/index.php?option=com_content&view=article&id=224&Itemid=480&lang=el

¹⁴⁴ <http://iason.auth.gr/>

σε 16 πανεπιστήμια της Παρευξείνιας Ζώνης. Οι χώρες που συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο αριθμό των πανεπιστημίων αυτών είναι η Ρωσία, η Ουκρανία και η Γεωργία. Οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται από τα πανεπιστήμια είναι η συγκρότηση σώματος με τρία διδακτικά στελέχη, η ύπαρξη στοιχειώδους βιβλιοθήκης και εξοπλισμού και η διδακτική και ερευνητική τους δραστηριότητα να συνιστά πλήρες πρόγραμμα σπουδών, που οδηγεί σε κρατικό πτυχίο, αναγνωρισμένο από τις επίσημες αρχές των επιμέρους κρατών. Με βάση τις παραπάνω προϋποθέσεις έγινε και η προγραμματική συμφωνία με καθένα από τα ιδρύματα και δια του Προγράμματος «ΙΑΣΩΝ» προχώρησε η ενίσχυσή τους¹⁴⁵.

Σημαντικό ρόλο στη διάδοση της ελληνικής παιδείας διαδραματίζουν οι έδρες και τα τμήματα των κλασικών, βυζαντινών και νεοελληνικών σπουδών στο εξωτερικό. Τη δημιουργία και τη συντήρηση για τις έδρες και τα τμήματα κλασικών και βυζαντινών σπουδών αναλαμβάνουν τα ξένα πανεπιστημιακά ιδρύματα με τις ελληνικές αρχές να αναλαμβάνουν ρόλο επικουρικό ενισχύοντας σε εκπαιδευτικό και εποπτικό υλικό και οργανώνοντας ανταλλαγές επιστημόνων για σεμινάρια και διαλέξεις. Αντίθετα την κύρια ευθύνη και τα περισσότερα έξοδα των εδρών νεοελληνικών σπουδών καλείται να καλύψει με έξοδά της η Ελλάδα¹⁴⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 (παράγραφοι 12,13) του Νόμου 2413/1996, επιχειρείται η στήριξη των τμημάτων ελληνικών σπουδών μέσω της οικονομικής ενίσχυσης, τις ανταλλαγές φοιτητών και διδακτικού προσωπικού, την αποστολή βιβλίων, την απόσπαση εκπαιδευτικών, τη διάθεση υποτροφιών, την οργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων και ειδικών προγραμμάτων σπουδών, την υποστήριξη ερευνητικών προγραμμάτων και κάθε συναφή λεπτομέρεια.

Με το άρθρο 9 του Νόμου 4415/2016 ορίζεται μόνιμη επιτροπή με σκοπό την παρακολούθηση του έργου και την μελέτη του τρόπου ενίσχυσης των τμημάτων ελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στο εξωτερικό. Η επιτροπή αποτελείται από α) τον Πρόεδρο και δύο μέλη που ορίζει με απόφασή του ο Υπουργός Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ένας εκ των οποίων υπηρετεί στη Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων και έναν εκπρόσωπο από το Ι.Ε.Π., β) ένα μέλος που ορίζει ο Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού, γ) δύο μέλη που ορίζει ο Υπουργός Εξωτερικών, ένα εκ των οποίων υπηρετεί στη Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, και δ) ένα μέλος που ορίζεται από Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Κ.Ε.Γ.).

¹⁴⁵ <https://www.auth.gr/units/3281>

¹⁴⁶ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία, Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Εκδ. Ι. Σιδέρης, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, Αθήνα, 2005, σελ.195-200.

3.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.2.1 ΔΙΜΕΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΡΩΣΙΑ, ΟΥΚΡΑΝΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ)

ΡΩΣΙΑ

Η Ελλάδα βασιζόμενη στους μακράιωνους πολιτιστικούς δεσμούς με την Ρωσία προσπάθησε να οικοδομήσει την πολιτιστική και εκπαιδευτική¹⁴⁷ της πολιτική επίσημα με την υπογραφή στις 30 Ιουνίου του 1993 της Συμφωνίας για πολιτιστική και επιστημονική συνεργασία¹⁴⁸. Επιβεβαίωση των πολύ καλών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών αποτελεί και το αφιερωματικό έτος 2016 μεταξύ της Ελλάδας και της Ρωσίας¹⁴⁹, όπως επίσης και η ελληνική κοινότητα που υπολογίζεται στα 98.000 άτομα¹⁵⁰.

Σύμφωνα με τα άρθρα 1, 10, 11, 12, 13 και 14 του Νόμου 2305/1995 η Ελλάδα και η Ρωσία καλούνται να αναπτύξουν τη συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης και της επιστήμης μέσω:

- Της συνεργασίας μεταξύ των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και των Ακαδημιών Επιστημών των δύο χωρών.
- Της ενθάρρυνσης της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών για το εκπαιδευτικό σύστημα των δύο χωρών και της αμοιβαίας αναγνώρισης των παρεχόμενων τίτλων σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Κοινών ερευνητικών προγραμμάτων για την καλύτερη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού δυναμικού.
- Της ανταλλαγής φοιτητών, ερευνητών και επιστημόνων.
- Της διδασκαλίας, διάδοσης και μελέτης της ρωσικής γλώσσας στην Ελλάδα και της ελληνικής γλώσσας στη Ρωσία και στη διατήρηση της μητρικής γλώσσας, του πολιτισμού και των παραδόσεων στους πολίτες ελληνικής και ρωσικής καταγωγής που διαβιούν μονίμως στην άλλη χώρα.

¹⁴⁷ Οι ελληνικές σπουδές στη Ρωσία ταυτίζονται χρονικά με την ίδρυση της Σλαβογραικολατινικής Ακαδημίας το 1685 από τους Αδελφούς Λειχούδη. <http://www.mfa.gr/russia/ellada/ellada-kai-rosia/politistikis-kai-morphotikes-skheseis.html?page=1>

¹⁴⁸ Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Ρωσίας κυρώθηκε με τον Νόμο 2305/1995 (ΦΕΚ Α' 87). http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_rosias.pdf

¹⁴⁹ <http://www.elru2016.gr/el>

¹⁵⁰ Σύμφωνα με την Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού. <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?page=NODE&cnode=16>

- Των επιστημονικών εκδηλώσεων και κάθε άλλης δραστηριότητας που αφορά εκπαιδευτικά θέματα.

Η Συμφωνία ρυθμίζεται από τριετή ανανεώσιμα προγράμματα πολιτιστικής και επιστημονικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών¹⁵¹.

Στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης η ελληνική γλώσσα διδάσκεται ως ειδικότητα (νεοελληνική φιλολογία) σε 3 Πανεπιστήμια ενώ ως ξένη γλώσσα σε μια σειρά από άλλα¹⁵².

Τα τμήματα πλήρους κύκλου σπουδών νεοελληνικής φιλολογίας είναι το «Τμήμα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας του Κρατικού Πανεπιστημίου της Μόσχας». Στο πανεπιστήμιο αυτό η ελληνική γλώσσα ξεκίνησε να διδάσκεται επίσημα το 1961 από την Κατίνα Ζορμπαλά, ενώ για τη διδασκαλία χρησιμοποίησε σχολικά βιβλία και λεξικά που είχαν σταλεί από την Τασκένδη από Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες. Το 1996 ιδρύεται το Τμήμα Βυζαντινών και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας. Στόχος του είναι η διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας και η δημιουργία ικανών διερμηνέων και μεταφραστών. Τα νέα ελληνικά διδάσκονται ως βασική ειδικότητα μαζί με τα αρχαία ελληνικά. Κάθε χρόνο εισάγονται 10 – 12 φοιτητές ενώ το πρόγραμμα σπουδών είναι πενταετές. Στους φοιτητές που θα ολοκληρώσουν τον κύκλο σπουδών απονέμεται πτυχίο φιλόλογου, καθηγητή ελληνικών και νεοελληνικής φιλολογίας, μεταφραστή. Οι απόφοιτοι προορίζονται για την έρευνα νεοελληνικής λογοτεχνίας κυρίως σε ΑΕΙ και σε ειδικά κλασικά και νεοελληνικά λύκεια. Το Τμήμα διαθέτει διαπανεπιστημιακή συμφωνία για ανταλλαγές με ελληνικά πανεπιστήμια, ενώ συμμετέχει και σε διεθνή προγράμματα όπως το πρόγραμμα «ΙΑΣΩΝ» του Α.Π.Θ.¹⁵³ Στο Τμήμα πραγματοποιούνται από το 1999 οι εξετάσεις για τη χορήγηση Πιστοποιητικού Ελληνομάθειας, όταν και ξεκίνησε παγκοσμίως ο θεσμός αυτός, τον Μάιο εκάστου έτους¹⁵⁴.

Το δεύτερο τμήμα πλήρους κύκλου σπουδών είναι το «Τμήμα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας του Κρατικού Πανεπιστημίου της Αγίας Πετρούπολης». Το Τμήμα Βυζαντινών και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας άνοιξε το 1986 και ήταν το πρώτο τμήμα του είδους του στην Ε.Σ.Σ.Δ.. Τα μαθήματα οργανώνονται με βάση την αρχή της συνέχειας της ελληνικής γλώσσας. Στο πρώτο έτος οι φοιτητές μαθαίνουν αρχαία ελληνικά (με πολύ εντατικό ρυθμό – 16 ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας), στο δεύτερο έτος με τον ίδιο εντατικό ρυθμό (14 ώρες) μαθαίνουν

¹⁵¹ Σύμφωνα με το άρθρο 23 του Νόμου 2305/1995 έπαψε να ισχύει η προηγούμενη Συμφωνία Μορφωτικής και Επιστημονικής Συνεργασίας που είχε υπογραφεί στις 6-9-1978 μεταξύ της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Κυβέρνησης Σοσιαλιστικών Σοβιετικών Δημοκρατιών.

¹⁵² <http://www.mfa.gr/russia/ellada/ellada-kai-rosia/politistikes-kai-morphotikes-skheseis.html?page=1>

¹⁵³ <http://www.philol.msu.ru/~byzant/istoria.html>

¹⁵⁴ <http://www.mfa.gr/russia/ellada/ellada-kai-rosia/politistikes-kai-morphotikes-skheseis.html?page=1>

νέα ελληνικά και συνεχίζουν με μαθήματα βυζαντινών. Παράλληλα, παρακολουθούν μαθήματα εκκλησιαστικής σλαβονικής γλώσσας, διαλέξεις πάνω στην ιστορία της Ελλάδας, μαθήματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας, νεοελληνικής διαλεκτολογίας και ελληνικής λογοτεχνίας. Στους φοιτητές χορηγείται πτυχίο με ειδικότητα στη νεοελληνική και βυζαντινή φιλολογία και την αγγλική γλώσσα. Ενώ οι απόφοιτοι προορίζονται για διδασκαλία κυρίως σε ΑΕΙ και ειδικά ελληνικά λύκεια. Το Τμήμα διαθέτει διαπανεπιστημιακή συμφωνία με σειρά ξένων πανεπιστημίων για ανταλλαγές μεταξύ των οποίων είναι και το πανεπιστήμιο Αθηνών, Λευκωσίας, Θεσσαλονίκης, Αιγαίου, Κρήτης και Ιωαννίνων¹⁵⁵.

Συμμετέχει σε αρκετά διεθνή προγράμματα, όπως είναι το πρόγραμμα «ΙΑΣΩΝ» του Α.Π.Θ.. Το 2003 εντός του τμήματος δημιουργήθηκε το Ελληνικό Ινστιτούτο¹⁵⁶ με την στήριξη του Ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού.

Το τρίτο Τμήμα πλήρους κύκλου σπουδών είναι το «Τμήμα Αγγλικής και Ελληνικής Φιλολογίας του Κρατικού Πανεπιστημίου του Κουμπάν (Κρασοντόντ)». Με την πρωτοβουλία της Ελληνικής Κοινότητας του Κρασοντόντ και του Πανεπιστημίου Κουμπάν του Κρασοντόντ, με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας της Ρωσίας ιδρύθηκε το 1991 το Ελληνοαγγλικό Τμήμα με σκοπό τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού. Το Τμήμα έχει πλέον αναβαθμιστεί σε Έδρα Νεοελληνικής Φιλολογίας. Από το 1995 στο Τμήμα διδάσκουν καθηγητές αποσπασμένοι από την Ελλάδα. Στο Νοβοροσίσκ λειτουργεί παράρτημα του Τμήματος. Η διάρκεια των σπουδών είναι πενταετής¹⁵⁷.

Τα τμήματα στα οποία διδάσκεται η νέα ελληνική ως ξένη γλώσσα είναι:

- Το «Τμήμα Κλασσικής Φιλολογίας του Κρατικού Πανεπιστημίου Λομονόσοφ της Μόσχας». Λειτουργεί από το 1755 και προσφέρει κλασικές γλώσσες (αρχαία ελληνικά και λατινικά) και φιλολογία. Τα νέα ελληνικά διδάσκονται ως ξένη γλώσσα από το 1960 (επί τριάνμισι χρόνια από 3^ο έως 9^ο εξάμηνο). Εισάγονται κάθε χρόνο 10 - 12 φοιτητές ενώ ο κύκλος σπουδών είναι πέντε έτη. Στους αποφοίτους παρέχεται πτυχίο φιλόλογου, καθηγητή αρχαίων ελληνικών, λατινικών και κλασσικής γραμματείας, οι οποίοι προορίζονται για την έρευνα και διδάσκουν

¹⁵⁵ <http://www.genlingnw.ru/study/sDepart4.htm>

¹⁵⁶ Το Ινστιτούτο διοργανώνει σεμινάρια, διαλέξεις και διεθνή συνέδρια. Έχει δημιουργήσει ένα Βυζαντινό κέντρο το οποίο διεξάγει ανεξάρτητες μελέτες και έχει σκοπό να βοηθήσει στην βαθύτερη κατανόηση της σύγχρονης Ελλάδας. Επίσης το Ινστιτούτο έχει δημιουργήσει μία αξιόλογη επιστημονική βιβλιοθήκη. <http://www.hellenicinstitute.ru/>

¹⁵⁷ <https://kubsu.ru/>

κυρίως σε ΑΕΙ και ειδικά κλασικά λύκεια την αρχαία ελληνική και λατινική γλώσσα¹⁵⁸.

- Η «Έδρα Σκανδιναβικών Γλωσσών, Φιλανδικής, Ολλανδικής και Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Διεθνών Σχέσεων (MGIMO)». Σκοπός του είναι η προετοιμασία ειδικών στον τομέα των διεθνών πολιτικών και οικονομικών σχέσεων, στη διεθνή δημοσιογραφία και στο διεθνές δίκαιο, με τη γνώση διαφόρων ξένων γλωσσών. Το Τμήμα νεοελληνικών σπουδών λειτουργεί από το 1960¹⁵⁹.
- Η «Έδρα Κλασσικής, Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας της Θεολογικής Ακαδημίας της Μόσχας (Σέργιεφ Ποσάντ)». Η σχολή έχει οργανώσει τμήματα κλασσικών γλωσσών, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η μελέτη των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών από δύο έως τέσσερα έτη. Τα λατινικά ξεκινούν από το δεύτερο έτος ενώ τα αρχαία ελληνικά ένα χρόνο αργότερα¹⁶⁰.
- Το «Τμήμα Κλασσικής Φιλολογίας του Κρατικού Πανεπιστημίου του Πετροζαβόνσκ» ιδρύθηκε το 1995. Οι απόφοιτοι του τμήματος μπορούν να διδάσκουν Ρωσικά, Ελληνικά και κλασσική φιλολογία τόσο σε πανεπιστήμια όσο και σε σχολεία¹⁶¹.

ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Η Ελλάδα προσπάθησε να οικοδομήσει την πολιτιστική και εκπαιδευτική της πολιτική με την Ουκρανία επίσημα με την υπογραφή της Συμφωνίας για εκπαιδευτική, επιστημονική και πολιτιστική συνεργασία στις 11 Νοεμβρίου 1996¹⁶². Διότι εκτός από τους ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς που συνδέουν την Ελλάδα με την περιοχή υπάρχει και το ελληνικό στοιχείο που διαβίει στην περιοχή και υπολογίζεται στα 92.000 άτομα¹⁶³.

Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του Νόμου 2751/1999 η Ελλάδα και η Ουκρανία καλούνται να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της συνεργασίας στους τομείς της επιστήμης και της εκπαίδευσης μέσω:

¹⁵⁸ <http://www.philol.msu.ru/>

¹⁵⁹ <http://english.mgimo.ru/about-mgimo/why-mgimo>

¹⁶⁰ <http://www.mpda.ru/greko/>

¹⁶¹ <https://petsu.ru/structure/302/kafedraklassitchesko>

¹⁶² Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Ουκρανίας κυρώθηκε με το Νόμο 2751/1999 (ΦΕΚ Α'244).
[http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_oukranias.pdf](http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_oukranias.pdf)

¹⁶³ Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.
<http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?page=NODE&cnode=16>

- Της ενθάρρυνσης της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών για το εκπαιδευτικό σύστημα των δύο χωρών και της αμοιβαίας αναγνώρισης των παρεχόμενων τίτλων σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Της συνεργασίας μεταξύ των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και των Ακαδημιών Επιστημών των χωρών τους.
- Της διευκόλυνσης της διδασκαλίας της γλώσσας της άλλης χώρας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, καθώς και της δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για τη διαφύλαξη της μητρικής γλώσσας και πολιτισμού των πολιτών Ελληνικής και Γεωργιανής καταγωγής, αντίστοιχα, που κατοικούν μόνιμα στα εδάφη τους.
- Της ανταλλαγής φοιτητών, ερευνητών, επιστημόνων καθώς και την παροχή υποτροφιών.
- Κοινών ερευνητικών προγραμμάτων, σεμιναρίων, εκδηλώσεων και επισκέψεων για την καλύτερη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού δυναμικού, καθώς και κάθε άλλης δραστηριότητας που έχει σχέση με εκπαιδευτικά θέματα.

Ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ουκρανία δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό της Ελλάδας. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι η ελληνική γλώσσα διδάσκεται σε 5 πανεπιστήμια.

Το πρώτο τμήμα είναι το «Κέντρο της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού» του κρατικού πανεπιστημίου της Λβίβ. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας έχει εισαχθεί στο πρόγραμμα του Τμήματος Κλασικών Σπουδών από το 1991. Το 2000 η νέα ελληνική διδάσκεται στη Σχολή Διεθνών Σχέσεων ως δεύτερη ξένη γλώσσα. Επιπρόσθετα, από το 2000, το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού παρέχει προαιρετικά μαθήματα νέων ελληνικών στους φοιτητές και καθηγητές του Πανεπιστημίου και των άλλων Α.Ε.Ι., στα μέλη του ελληνικού συλλόγου του Λβίβ, όπως και στους ενδιαφερόμενους στην πόλη και σε όλη την περιφέρεια της Δυτικής Ουκρανίας¹⁶⁴.

Το δεύτερο τμήμα αποτελεί το μοναδικό αυτόνομο τμήμα της Ελληνικής φιλολογίας στην Ουκρανία. Είναι το κολλέγιο Ελληνικής Φιλοσοφίας του κρατικού πανεπιστημίου Ανθρωπιστικών Σπουδών της Μαριούπολης. Διαιρείται σε δύο τομείς: Ελληνική Φιλολογία και Ελληνική Γλώσσα και Μετάφραση. Ιδρύθηκε το 2002 επί τη βάση του υπάρχοντος, από το 2006, τμήματος ελληνικής φιλολογίας και εποπτεύεται από το ουκρανικό υπουργείο παιδείας το οποίο έχει εγκρίνει και το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος. Η διάρκεια των σπουδών είναι πενταετής. Μετά τα 4 έτη σπουδών χορηγείται στους φοιτητές πτυχίο (ανάλογα με την

¹⁶⁴ <http://www.franko.lviv.ua/faculty/inomov.new/leng.htm>

ειδίκευση τους: διδάσκοντας της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης ξένης γλώσσας ή μεταφραστές της ελληνικής και της αγγλικής). Όταν τελειώσουν το 5^ο έτος πρέπει να εξεταστούν στην ελληνική και αγγλική γλώσσα και λογοτεχνία και να υποστηρίξουν εργασία με θέμα γλωσσολογικού ή λογοτεχνικού ενδιαφέροντος. Επίσης παρέχεται στους ουκρανούς φοιτητές η δυνατότητα να παρακολουθήσουν εντατικά τμήματα ελληνικών δι' αλληλογραφίας. Από τους 18 διδάσκοντες οι 3 είναι αποσπασμένοι εκπαιδευτικού από το Ελληνικό υπουργείο παιδείας. Το Τμήμα συνεργάζεται με άλλα ουκρανικά πανεπιστήμια, καθώς και με τα Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης, Αθηνών, Πατρών, Κύπρου και Ιωαννίνων. Επιπρόσθετα, οργανώνει εκδηλώσεις για τον ελληνικό πολιτισμό, αξιοσημείωτο γεγονός είναι και η εκδήλωση των Πανουκρανικών Ολυμπιακών αγώνων στα νέα ελληνικά¹⁶⁵.

Το τρίτο τμήμα είναι το εθνικό Ινστιτούτο Φιλολογίας του Taras Shevchenko, Εθνικό Πανεπιστήμιο του Κιέβου. Η Έδρα των Ελληνικών Σπουδών και το Κέντρο των Ελληνικών Μελετών και Πολιτισμού ιδρύθηκε το 1999. Το κέντρο φέρει το όνομα του καθηγητή Ανδρέα Μπιλέτσκι ο οποίος το 1958 άρχισε να διδάσκει για πρώτη φορά τη νέα ελληνική γλώσσα. Από το 1993 τα νέα ελληνικά διδάσκονται στο Ινστιτούτο Φιλολογίας, στο Ινστιτούτο των Διεθνών Σχέσεων και στη Σχολή Δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου, ως πρώτη (ειδίκευση) και δεύτερη ξένη γλώσσα. Στους απόφοιτους του Ινστιτούτου Φιλολογίας χορηγείται το πτυχίο του φιλόλογου, καθηγητή της νέας ελληνικής και μιας άλλης ξένης γλώσσας (αγγλικά, γερμανικά) και λογοτεχνίας ή του μεταφραστή/διερμηνέα δυο ξένων γλωσσών (συνήθως αγγλικά – ελληνικά). Επίσης η Έδρα, στο πλαίσιο των επιστημονικών συνδιασκέψεων του Ινστιτούτου Φιλολογίας, δύο φορές το χρόνο διεξάγει ημερίδες στις οποίες συμμετέχουν όσοι ασχολούνται με τη νέα ελληνική φιλολογία. Επίσης η Έδρα μεταξύ άλλων έχει δημοσιεύσει το πρώτο Ελληνό – Ουκρανικό λεξικό (2003). Επιπρόσθετα το Κέντρο οργανώνει και τον πανουκρανικό διαγωνισμό καλύτερης ουκρανικής απόδοσης λογοτεχνικού έργου ανάμεσα στους ελληνομαθείς φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ουκρανίας¹⁶⁶.

Το τέταρτο τμήμα είναι η «Σχολή Ξένης Φιλολογίας, τμήμα της Ελληνικής Φιλολογίας» του Εθνικού Πανεπιστημίου Ταυρίδας “V.I Vernadsky”. Το Εθνικό Πανεπιστήμιο Ταυρίδας “V.I Vernadsky” ιδρύθηκε το 1918. Από το 1992 λειτουργεί το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας το οποίο ανήκει στη Σχολή Ξένων Φιλολογιών. Η διάρκεια φοίτησης είναι πενταετής και τα πτυχία

¹⁶⁵ <http://www.mdgu.com.ua/>

¹⁶⁶ <http://www.univ.kiev.ua/en/>

που παρέχονται στους φοιτητές αποτελούν τίτλο που πιστοποιεί τη γνώση της ελληνικής και της αγγλικής γλώσσας¹⁶⁷.

Το πέμπτο Τμήμα είναι η «Σχολή των Ξένων Γλωσσών, Έδρα Μεταφραστών και Διερμηνείας, Κέντρο των Σύγχρονων Ελληνικών Σπουδών» του Εθνικού Πανεπιστημίου Ι.Ι.Μ. Μεχνικόνο. Από το 1996 η νέα ελληνική διδάσκεται ως Τρίτη ξένη γλώσσα. Το Κέντρο επίσημα ιδρύθηκε το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000, τότε άρχισε να διδάσκεται η ελληνική ως δεύτερη ξένη γλώσσα. Οι απόφοιτοι του τμήματος μπορούν να εργαστούν ως μεταφραστές ή διερμηνείς αλλά και ως διδάσκοντες την ελληνική στα σχολεία και τα ιδρύματα της χώρας¹⁶⁸.

ΓΕΩΡΓΙΑ

Η Ελλάδα βασιζόμενη στους μακράιωνους πολιτιστικούς δεσμούς με την περιοχή προσπάθησε να οικοδομήσει την πολιτιστική και εκπαιδευτική της πολιτική με την Γεωργία επίσημα με την υπογραφή της Συμφωνίας για συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης της επιστήμης και του πολιτισμού στις 8 Νοεμβρίου του 1994¹⁶⁹.

Όπως αναφέρεται στα άρθρα 1 και 2 του Νόμου 2501/1997 η Ελλάδα και η Γεωργία καλούνται να αναπτύξουν τη συνεργασία στους διάφορους τομείς της εκπαίδευσης και της επιστήμης μέσω:

- Της συνεργασίας μεταξύ των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και των Ακαδημιών Επιστημών των χωρών τους.
- Της ενθάρρυνσης της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών για το εκπαιδευτικό σύστημα των δύο χωρών και της αμοιβαίας αναγνώρισης των παρεχόμενων τίτλων σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Της ανταλλαγής φοιτητών, ερευνητών, επιστημόνων καθώς και την παροχή υποτροφιών.
- Της διευκόλυνσης της διδασκαλίας της γλώσσας της άλλης χώρας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, καθώς και της δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για τη διαφύλαξη της μητρικής γλώσσας και πολιτισμού των πολιτών Ελληνικής και Γεωργιανής καταγωγής, αντίστοιχα, που κατοικούν μόνιμα στα εδάφη τους.

¹⁶⁷ http://www.ccssu.crimea.ua/eng/tnu_eng/structure/for_phil_fac/departments/grec/index.htm

¹⁶⁸ http://www.onu.edu.ua/?type=en&action=common_info

¹⁶⁹ Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Γεωργίας κυρώθηκε με το Νόμο 2501/1997 (ΦΕΚ Α'102).

[http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/e
lladas_georgias.pdf](http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/e
lladas_georgias.pdf)

- Κοινών ερευνητικών προγραμμάτων, σεμιναρίων, εκδηλώσεων και επισκέψεων για την καλύτερη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού δυναμικού, καθώς και κάθε άλλης δραστηριότητας που έχει σχέση με εκπαιδευτικά θέματα.

Η Ελληνική γλώσσα, τα Ελληνικά Γράμματα και ο πολιτισμός είναι στοιχεία που προσελκύουν ιδιαίτερα την Γεωργία, δείχνοντας μεγάλο ενδιαφέρον για την περαιτέρω διείσδυση σε αυτά. Αυτό μαρτυρούν και η δυνατότητα εκμάθησής τους σε ορισμένα πανεπιστήμια της χώρας. Συγκεκριμένα, στο Κρατικό Πανεπιστήμιο της Τιφλίδας λειτουργεί Ινστιτούτο Νεοελληνικών, Βυζαντινών και Κλασσικών Σπουδών και στα Πανεπιστήμια του Αχαλτσίχε και του Μπατούμι λειτουργούν έδρες Ελληνικών σπουδών¹⁷⁰. Επίσης, τα Ελληνικά έχουν αναγνωρισθεί σαν επίσημο μάθημα στα δημόσια σχολεία της Γεωργίας¹⁷¹. Ενώ το ελληνικό στοιχείο υπολογίζεται γύρω στα 15.000 άτομα¹⁷².

Το πρώτο τμήμα είναι το Ινστιτούτο Νεοελληνικών, Βυζαντινών και Κλασσικών Σπουδών του Κρατικού Πανεπιστημίου Τιφλίδας "I. Javakhishvili". Η Έδρα είναι από τις παλαιότερες στην πρώην Σοβιετική Ένωση και ιδρύθηκε από τον ελληνιστή ακαδημαϊκό Τσερετέλι Γρηγόρη. Στην έδρα λειτουργούν οι εξής επιμέρους τομείς και τμήματα: το τμήμα κλασικής φιλολογίας, το οποίο έχει σκοπό την προετοιμασία δασκάλων της αρχαίας ελληνικής και λατινικής γλώσσας, και το τμήμα νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, με σκοπό την προετοιμασία δασκάλων της νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας για τα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης στη Γεωργία. Στους φοιτητές του τμήματος χορηγούνται πτυχία ειδικότητας στη ρωσική και νέα ελληνική γλώσσα, στη γεωργιανή και αρχαία ελληνική γλώσσα, στη γεωργιανή και νέα ελληνική γλώσσα¹⁷³. Επίσης, το Ινστιτούτο συντονίζει το πρόγραμμα «Η Ελληνική Γλώσσα στα Σχολεία της Γεωργίας», το οποίο χρηματοδοτείται από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών από το 1995 και στα πλαίσια του οποίου η ελληνική γλώσσα διδάσκεται σε σχολεία της Γεωργίας.

Το δεύτερο είναι το τμήμα Κλασσικής Φιλολογίας, Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Κρατικού Πανεπιστημίου Shota Rustaveli του Μπατούμι. Το Τμήμα Νεοελληνικών

¹⁷⁰ <http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/georgia/>

¹⁷¹ Η αναγνώριση της ελληνικής ως επίσημο μάθημα στα σχολεία της Γεωργίας έγινε με την υπογραφή του Μορφωτικού Πρωτοκόλλου το 1996.

<http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&crsrc=479&cnode=22>

¹⁷² Όπως υπολογίζει το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι άτομα μεγάλης ηλικίας και διαβιών κυρίως στην περιοχή της Τσάλκα. <http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/georgia/> Η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού υπολογίζει τους ομογενείς στην Γεωργία γύρω στα 12.000 άτομα.

<http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16>

<http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16>

¹⁷³ <https://www.tsu.ge/ge/faculties/humanities/institutes-and-centers/klasikuri/>

Σπουδών του Πανεπιστημίου Μπατούμι ιδρύθηκε το 1996. Στους φοιτητές του Τμήματος χορηγείται πτυχίο φιλολόγου, δασκάλου γεωργιανής και ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. Επίσης, εκτός από το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών λειτουργεί και το Πρόγραμμα Διάδοσης και Διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας το οποίο παρακολουθούν φοιτητές από άλλες σχολές¹⁷⁴.

Το τρίτο τμήμα είναι το πανεπιστήμιο του Αχαλτσίχε όπου λειτουργεί έδρα ελληνικών σπουδών¹⁷⁵.

3.2.2. ΔΙΜΕΡΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΡΩΣΙΑ, ΟΥΚΡΑΝΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ)

Στον τομέα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης οι φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης είναι κατά κανόνα παροικιακοί, υπάρχουν όμως συγχρόνως και κρατικά σχολεία, (ιδιαίτερα στην Αρμενία, στη Γεωργία, Ουκρανία και Ρωσία) στο πρόγραμμα των οποίων έχει ενταχθεί επίσημα η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας¹⁷⁶.

Για την οργάνωση και προώθηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης φροντίζουν οι παροικιακοί φορείς υποστηριζόμενοι από τις χώρες διαμονής, αλλά και από την Ελλάδα. Η στήριξη από ελληνικής πλευράς εστιάζει κυρίως στην επιμόρφωση των ομογενών εκπαιδευτικών και στη δωρεάν αποστολή εκπαιδευτικού υλικού. Επίσης, κατά καιρούς υποστηρίχθηκαν οικονομικά, μέσω του Σ.Α.Ε.¹⁷⁷, οι ομογενείς εκπαιδευτικοί¹⁷⁸.

Το συντονιστικό γραφείο της εκπαίδευσης για την Παρευξείνια ζώνη, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, λειτουργεί στην Ουκρανία στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στη Μαριούπολη. Το συντονιστικό γραφείο της Μαριούπολης έχει ως περιοχή ευθύνης τις χώρες

¹⁷⁴ <http://bsu.edu.ge/>

¹⁷⁵ <http://www.nfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/georgia/>

¹⁷⁶ Ο.π., Δαμανάκης Μιχάλης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», σελ. 24.

¹⁷⁷ Το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού ιδρύθηκε το 1989 με το Νόμο 1867/89 άρθρο 17 στα πλαίσια τη Γενικής Γραμματείας του Απόδημου Ελληνισμού.

¹⁷⁸ Ο.π., Δαμανάκης Μιχάλης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», σελ. 51-52.

Αρμενία, Βουλγαρία, Γεωργία, Κροατία, Μαυροβούνιο, Μολδαβία, Ουγγαρία, Ουκρανία, Ρουμανία, Ρωσία, Σερβία, Σλοβακία και Σλοβενία¹⁷⁹.

Στην Ουκρανία λειτουργούν σήμερα 6 ενταγμένα τμήματα ελληνικής γλώσσας και 2 μη ενταγμένα¹⁸⁰, καθώς και αρκετά ακόμα σχολεία που συντηρούν οι παροικιακοί φορείς. Στην Ρωσία στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα ελληνικά θα διδάσκονται, από την 1^η Ιανουαρίου του 2017, ως ξένη γλώσσα επιλογής μετά τη σχετική απόφαση και έγκριση των εκπαιδευτικών εγχειριδίων που υπέγραψε η υπουργός παιδείας της Ρωσίας στις 10 Νοεμβρίου του 2016. Σημαντική συμβολή στο νέο εγχείρημα είχε το πρόγραμμα «ΙΑΣΩΝ» και το Κ.Ε.Γ, ιδιαίτερα στην συγγραφή των διδακτικών εγχειριδίων, από μέρος της Ελλάδας¹⁸¹. Ενώ στην Γεωργία στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση τα Ελληνικά έχουν αναγνωριστεί σαν επίσημο μάθημα στα δημόσια σχολεία της Γεωργίας.

Όπως διαπιστώνεται η Ελλάδα μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης κινήθηκε δυναμικά και με εξωστρέφεια στον χώρο της εκπαίδευσης ρυθμίζοντας το νομοθετικό πλαίσιο, λαμβάνοντας μέτρα και συνάπτοντας διακρατικές συμφωνίες επενδύοντας έμπρακτα στην εκπαίδευση ενισχύοντας έτσι το Ελληνικό στοιχείο με ταυτόχρονη ενδυνάμωση της ήπιας ισχύς της.

¹⁷⁹ <http://sge-mariupol.gr/>

¹⁸⁰ Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, «Απογραφή της Ελληνόγλωσσης Εκπαίδευσης στο Εξωτερικό για το σχολικό έτος 2015-2016», 2016. https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/gr_parliament_26.1.2016a.pdf

¹⁸¹ http://www.huffingtonpost.gr/2016/11/23/eidiseis-diethnes-ta-ellinika-tha-didaskontai-os-kseni-glossa-epilogis-sta-dimotika-kai-gupnasia-tis-rosias-apo-to-2017_n_13172446.html?1479912430&utm_source=Sport24&utm_medium=huffpost_home_sidebar&utm_campaign=24MediaWidget

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος όλος ο πρώην σοβιετικός χώρος βρέθηκε σε μια μεταβατική κατάσταση και ιδιαίτερα η περιοχή του Ευξείνου Πόντου, η οποία βίωσε μια μακρά και δύσκολη περίοδο μετάβασης, διότι τα νέα κράτη που αναδύθηκαν είναι ιδιαίτερα ανομοιογενή σε εθνολογική και θρησκευτική σύνθεση. Όμως από την άλλη πλευρά με την συστημική αλλαγή του διεθνούς συστήματος η περιοχή του Ευξείνου Πόντου, μετά από μια περίοδο σχετικής ηρεμίας και ειρήνης, επανέρχεται στο προσκήνιο της διεθνούς σκηνής καθώς το γεωπολιτικό κενό που άφησε η διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. προσπαθούν να καλύψουν διεθνείς και περιφερειακοί δρώντες.

Η Ελλάδα, η οποία αποτελεί ένα κράτος μικρού-μεσαίου μεγέθους και δεν διαθέτει τους απαραίτητους πόρους για την άσκηση μιας φιλόδοξης εξωτερικής πολιτικής, αντιλαμβανόμενη την αλλαγή που ξεκινούσε στον πρώην σοβιετικό χώρο έστρεψε το ενδιαφέρον της προς την περιοχή της Μαύρης θάλασσας. Διότι η φυσική της παρουσία, όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, είναι μεγάλη αλλά και λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας της περιοχής, μιας περιοχής η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα πρόσφορο πεδίο για την οικονομία, το εμπόριο, την ενέργεια και την εκπαίδευση. Έτσι η Ελληνική διπλωματία, σκεπτόμενη ρεαλιστικά, προσπάθησε να επεκτείνει την επιρροή της στην περιοχή χρησιμοποιώντας κυρίως τα εργαλεία της ήπιας ισχύος.

Η εκπαίδευση αποτελεί ένα δρών υποκείμενο της διπλωματίας αφού μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας αλλά και να διαδραματίζει αξιόλογο ρόλο ως πηγή ήπιας ισχύος εφόσον ασκηθεί με τον κατάλληλο τρόπο. Επιπλέον μπορεί να ενισχύσει την συνεργασία των χωρών ως ένας τομέας της «χαμηλής» πολιτικής αλλά και να συμβάλλει στην ανάπτυξη μέσω της εξειδικευμένης γνώσης που μπορεί να παρέχει.

Η Ελλάδα προσπάθησε να αξιοποιήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα¹⁸² που διαθέτει στην περιοχή στον τομέα της εκπαίδευσης με δύο τρόπους. Πρώτον μέσω της συμμετοχής της σε πολυμερή πλαίσια συνεργασίας που αναπτύχθηκαν στον Ευξείνο Πόντο και δεύτερον μέσω διμερών συμφωνιών που σύναψε με τις χώρες της περιοχής.

Στο πολυμερές σκέλος της συνεργασίας η Ελλάδα προσπάθησε, μέσω ενός τομέα της «χαμηλής» πολιτικής όπως είναι η εκπαίδευση, ενεργά να ενισχύσει την συνεργασία και την

¹⁸²Τα πλεονεκτήματα της Ελλάδας στην εν λόγω περιοχή είναι ο πληθυσμός, η γλώσσα, ο πολιτισμός αλλά και η συμμετοχή της στην Ε.Ε. με την εναρμόνιση του εκπαιδευτικού της συστήματος με τα ευρωπαϊκά πρότυπα (στάνταρ).

επικοινωνία μεταξύ των χωρών της περιοχής με πλήθος συναντήσεων που διοργάνωσε όταν διετέλεσε χώρα-συντονιστής της αντίστοιχης Ομάδας Εργασίας όπως αναφέραμε στο 2^ο κεφάλαιο. Θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα συμβάλλει θετικά στην συνεννόηση και συνεργασία των χωρών της περιοχής έτσι ώστε να μπορέσουν να ξεπεραστούν με ειρηνικό και επωφελή τρόπο τα μεγάλα προβλήματα που είχαν προκύψει από την συστημική αλλαγή.

Η Ελλάδα έχοντας κατανοήσει την συμβολή της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη και την ευημερία είναι ίσως το πιο ενεργό μέλος του Ο.Σ.Ε.Π., όπως είδαμε στο 2^ο κεφάλαιο, έχοντας συμβάλλει καθοριστικά στην ένταξη των θεμάτων της εκπαίδευσης στα πλαίσια του Ο.Σ.Ε.Π. αλλά και αναλαμβάνοντας τον ρόλο της χώρας-συντονιστή για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από την δημιουργία της εν λόγω Ομάδα Εργασίας. Επιπρόσθετα, ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα κυρίως στον τομέα της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προωθώντας αρκετά πρότζεκτ, ενισχύοντας της κινητικότητα των ακαδημαϊκών και των φοιτητών, και προωθώντας τον εξευρωπαϊσμό του Ευξείνου Πόντου όπως αναφέρθηκε στο 2^ο κεφάλαιο. Με τον τρόπο αυτόν η Ελλάδα επιδίωξε μέσω της πολυμερούς διπλωματίας να ενισχύσει την ήπια ισχύ της και να καταστεί μια ελκυστική χώρα η οποία θα αποτελέσει ένα αξιοζήλευτο παράδειγμα προς μίμηση για τις υπόλοιπες χώρες του Ευξείνου Πόντου.

Οι πρωτοβουλίες που ανέπτυξε η Ελλάδα εντός του πλαισίου του Ο.Σ.Ε.Π. κινούνται προς την σωστή κατεύθυνση όμως η σημερινή ρευστή γεωπολιτική κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή σε συνδυασμό με την αδιαφορία, που προαναφέρθηκε στο 2^ο κεφάλαιο, ορισμένων κρατών-μελών του Οργανισμού καθιστούν ακόμα πιο δύσκολο το συντονισμό και την συνεργασία στην εκπαίδευση.

Στο δεύτερο σκέλος η Ελλάδα επιδίωξε την συνεργασία, στον τομέα της εκπαίδευσης, μέσω διμερών συμφωνιών που σύναψε με τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας. Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε να εξεταστούν οι χώρες της Γεωργίας, της Ρωσίας και της Ουκρανίας λόγω των μεγάλων πληθυσμιακά ελληνικών κοινοτήτων που υπάρχουν εντός της επικράτειάς τους.

Μία από τις πρώτες προτεραιότητες της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στις εν λόγω χώρες, μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν η στήριξη του ελληνικού στοιχείου και η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας αφού λόγω των πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν από την ίδρυση της Ε.Σ.Σ.Δ. δεν μπορούσε το επίσημο Ελληνικό κράτος να παρέχει μεγάλη στήριξη σε αυτό το ιστορικό κομμάτι του ελληνισμού.

Η Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του '90 επιχείρησε με δυναμικό τρόπο να στηρίξει τους Έλληνες της διασποράς με το Νόμο 2413/96¹⁸³, ο οποίος αντικατέστησε τον νόμο 695/70 που είχε ψηφιστεί επί χούντας, καθώς και με άλλα μέτρα που αναφέρθηκαν στο 3^ο κεφάλαιο. Δείχνοντας ιδιαίτερη μέριμνα για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε αντίθεση με τον Ο.Σ.Ε.Π. όπου το βάρος επικεντρώθηκε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Επειδή, όπως προαναφέρθηκε στο 3ο κεφάλαιο, εμπλέκονται πολλοί φορείς στην οργάνωση και την χρηματοδότηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, στο εξωτερικό κάθε χώρα αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση ως προς τον τρόπο λειτουργίας της εκπαίδευσης. Στην περίπτωση των τριών πρώην σοβιετικών δημοκρατιών όπως αναφέρεται σε έκθεση του 2010 για την αποτίμηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό «για την οργάνωση και την προώθηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης φροντίζουν οι παροικιακοί φορείς υποστηριζόμενοι από τις χώρες διαμονής, αλλά και από την Ελλάδα¹⁸⁴». Ενώ η στήριξη από ελληνικής πλευράς εστιάζεται κυρίως στην αποστολή εκπαιδευτικού υλικού και την επιμόρφωση των ομογενών εκπαιδευτικών¹⁸⁵. Επίσης, οι εν λόγω χώρες έχουν εισαγάγει για δικούς τους λόγους την Ελληνική στο εκπαιδευτικό τους σύστημα και την προσφέρουν είτε ως υποχρεωτικό μάθημα – Σχολεία τύπου Α σύμφωνα με την έκθεση της Χατζηπαναγιωτίδη – είτε ως προαιρετικό μάθημα – Σχολεία τύπου Β – σ' όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές¹⁸⁶.

Στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως αναφέρθηκε στο 3ο κεφάλαιο, ενισχύθηκαν ή ιδρύθηκαν νέες έδρες ελληνικών σπουδών με την στήριξη της Ελλάδας, προωθήθηκε η κινητικότητα των ακαδημαϊκών και των φοιτητών, δόθηκαν υποτροφίες για τις ελληνικές

¹⁸³ Παρά το γεγονός ότι ο Νόμος 2413/96 θεσπίστηκε έξι χρόνια μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού δεν συμπεριλήφθηκαν σ' αυτόν ειδικές πολιτικές για τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, στις οποίες διαβιούν πληθυσμοί ελληνικής καταγωγής. Η παράλειψη αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο νόμος 2413 καταρτίστηκε ως νομοσχέδιο και κατατέθηκε στη Βουλή το 1989 από τον τότε υπουργό Παιδείας του ΠΑΣΟΚ. Λόγω όμως των «πολιτικών παθών» της εποχής δεν συζητήθηκε ποτέ το εν λόγω νομοσχέδιο. Το 1996, λοιπόν, ο ίδιος υπουργός μέσα από ταχύρρυθμες διαδικασίες «επικαιροποίησε» το νομοσχέδιο και το προώθησε στη Βουλή για να γίνει νόμος του κράτους. Ό.π., Δαμανάκης Μιχάλης, «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ», σελ. 213-214 file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/Ekpaideutikes_politikes_se_periodo_oikonomikis_krisis.pdf

¹⁸⁴ Ό.π., Δαμανάκης Μιχάλης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», σελ. 52. [file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20(3).pdf)

¹⁸⁵ Ό.π., Δαμανάκης Μιχάλης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», σελ.52 [file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20(3).pdf)

¹⁸⁶ Ό.π., Δαμανάκης Μιχάλης, «Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό», σελ. 51 [file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_STI_DIASPORA%20(3).pdf)

σπουδές και τέλος ενισχύθηκε η συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων σε διάφορους τομείς μέσω των διαφόρων προγραμμάτων που αναφέρθηκαν στο 3ο κεφάλαιο.

Οι πρωτοβουλίες που ανέπτυξε η Ελλάδα στην περιοχή σε διμερές επίπεδο κινούνται προς την σωστή κατεύθυνση όμως υπάρχουν ακόμα πολλές δυνατότητες στην εν λόγω περιοχή, όπως η σύναψη διακρατικής συμφωνίας με την Γεωργία και την Ουκρανία για την εισαγωγή της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο εκπαιδευτικό τους σύστημα όπως έγινε με την Ρωσία.

Η Ελληνική γλώσσα αποτελεί το πλέον χρήσιμο εργαλείο για την Ελληνική διπλωματία και ιδιαίτερα στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου καθώς είναι μια γλώσσα που μιλιέται στην περιοχή σχεδόν τρεις χιλιετίες, παρά τις ιστορικές μπόρες που αντιμετώπισε, και μπορεί να αποτελέσει το διαβατήριο της χώρας στην νέα προσπάθεια προσέγγισης της περιοχής. Όπως πολύ εύστοχα σημείωσε και ο Οδυσσέας Ελύτης «Η συρρίκνωση του ελληνισμού μετά την επικράτηση των εθνικισμών –δεν το συνειδητοποιήσαμε ποτέ όσο έπρεπε– μας αποστέρησε από τον τρόπο να βλέπουμε τα πράγματα με την ανοιχτοσύνη εκείνη και την ισχύ που διέθετε το ίδιο μας το γλωσσικό όργανο σε μια μεγάλη έκταση του πολιτισμένου τότε κόσμου. Απ' αυτή την άποψη, όσο περίεργο και αν φαίνεται, ο πριν από τους δύο παγκόσμιους πολέμους υπήκοος του μικροσκοπικού τούτου κράτους ανάσαινε τον αέρα μιας περίπου αυτοκρατορίας. Οι δυνατότητές του να κινηθεί χωρίς διαβατήριο γλώσσας καλύπτανε μεγάλα μέρη της Ιταλίας και της Αυστρίας, ολόκληρη την Αίγυπτο, την νότια Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Ρωσία του Καυκάσου και, φυσικά, την Κωνσταντινούπολη με την ενδοχώρα της, ως κάτω, κατά μήκος του Αιγαίου, τη λεγόμενη στις μέρες μας νοτιοδυτική Τουρκία¹⁸⁷».

Η Ελλάδα όπως παρουσιάστηκε και στο 2^ο κεφάλαιο κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες για την στήριξη της ελληνικής γλώσσας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, οι οποίες πρέπει να συνεχιστούν με σωστή στρατηγική βελτιώνοντας τα λάθη και τις αστοχίες των προηγούμενων ετών έτσι ώστε να μπορέσει να μεγεθύνει την ήπια ισχύ της στην περιοχή.

Η Ελλάδα ακολουθώντας την διεθνή πρακτική, χωρών όπως οι Η.Π.Α, η Γερμανία, η Κίνα κ.α., επενδύει στην εκπαίδευση για να προβάλλει τον πολιτισμό, την ιστορία και την γλώσσα της αλλά και να μπορέσει να προσελκύσει ξένους μαθητές οι οποίοι γνωρίζοντας την γλώσσα και την κουλτούρα της Ελλάδας θα γίνουν οι καλύτεροι πρέσβεις της χώρας μας στο εξωτερικό.

Εν κατακλείδι η εκπαίδευση δύναται να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό εργαλείο ήπιας ισχύος, τα αποτελέσματα της οποίας μπορούν να υπάρξουν σε ζητήματα «χαμηλής» πολιτικής

¹⁸⁷ Ελύτης Οδυσσέας, «Αναφορά στον Ανδρέα Εμπειρικό», Εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1980.

και κυρίως στο κοινωνικό επίπεδο, όμως σε καμία περίπτωση δεν αντικαθιστά την «σκληρή» ισχύ αλλά αντιθέτως λειτουργεί συμπληρωματικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αγτζίδης, Βλάσης. Παρευξείνια Διασπορά, Οι Ελληνικές εγκαταστάσεις στις βορειοανατολικές περιοχές του Εύξεινου Πόντου. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, 1997.
- Βασιλειάδης Νικόλαος, Μπουτσιούκη Σοφία. Πολιτιστική Διπλωματία Ελληνικές και Διεθνείς Διαστάσεις. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, ΣΕΑΒ, 2015.
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4424/1/15527_Vasileiadis%20Total-KOY.pdf
- Δαμανάκης, Μιχάλης. Αποτίμηση της μέχρι το 2010 ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό. Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, Σεπτέμβριος 2010.
[file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_S_TI_DIASPORA%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/APOTIMISI_ELLINIGLOSSIS_EKPAIDEYSIS_S_TI_DIASPORA%20(2).pdf)
- Ελύτης, Οδυσσεάς. *Αναφορά στον Ανδρέα Εμπειρικό*. Αθήνα: Εκδόσεις Ύψιλον, 1980.
- Θουκυδίδης, Ιστορία.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Εκδοχή Ποιότητα, 2007.
- Ντόκος, Θάνος. *Στρατηγικό Αλφαβητάρι της κρίσης στην Ουκρανία*. Κείμενο Εργασίας Νο 42/2014. Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ), Μάρτιος 2014.
- Τζουμάκα, Ελένη. Πολιτιστική Διπλωματία, διεθνή δεδομένα και ελληνικές προοπτικές. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2005.
- Τριανταφύλλου Δημήτριος και Μανώλη Παναγιώτα, Αφιέρωμα Ο Εύξεινος Πόντος: Μια αναδυόμενη περιοχή. Διεθνές Κέντρο Μελετών Ευξείνου Πόντου. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2008.
<http://ketlib.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/ket/439/Black%20Sea%20an%20emerging%20region%20afieroma.pdf?sequence=2>
- Τσινισιζέλης, Μιχάλης. Quo Vadis Europa. Αθήνα : Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις, 2001.
- Nye S. , Joseph Jr. *Ηπια Ισχύς, Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια πολιτική*. Αθήνα: Εκδόση Παπαζήση, 2005.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Carr , Edward H. *Η εικοσαετής κρίση, 1919-1939*. Αθήνα: Ποιότητα, 2000.
- Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. Νέα Υόρκη : Cambridge University Press, 1981.
- Cowan, G. & Arsenault A. Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* ,2008.
- Harold, Nicolson. *Diplomacy*. Λονδίνο : Oxford University Press, 1963.
- Kurlantzick, Joshua. *Charm Offensive How China's Soft Power Is Transforming the World*. Νιου Χέιβεν : Yale University Press, 2007.
- Morgenthau , Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Νέα Υόρκη: McGraw-Hill, 1985.
- Nye S., *Soft Power and Higher Education*, Harvard University, 2005.
- Nye S. , Joseph Jr.. *The Future of Power*. Νέα Υόρκη: Public Affairs, 2011.
- Spykman, Nicholas J. *America' s strategy in world politics*. Νέα Υόρκη: Harcourt Brace, 1942.
- Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. Νέα Υόρκη: McGraw-Hill, 1979

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

- PABSEC (1994). *REPORT on THE RATIFICATION AND IMPLEMENTATION OF THE BLACK SEA CONVENTION ON COOPERATION IN THE FIELDS OF CULTURE .EDUCATION, SCIENCE AND INFORMATION*, Doc. CC (12) 215/94 , <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rep-t1cs8nim3f.pdf>
- PABSEC (1994). *RECOMMENDATION 3 /1994*, the Ratification and Implementation of the Black Sea Convention on Cooperation in the Fields of Culture, Education, Science and Information. Doc. CC (13) 216/94. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-t1cs8nim3f.pdf>
- PABSEC (1995). *RECOMMENDATION 10/19951*, Cooperation among the PABSEC Member Countries for the Improvement of Education. Doc.CC 900/95,

<http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-f2yo6xycni.pdf>

- PABSEC (1998). *RECOMMENDATION 27/19981*, Cooperation of the Academic Communities of the BSEC Member Countries and Its Legal Framework. Doc. GA 3978/98. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-1r13ud9yu3.pdf>
- PABSEC(1998). *RECOMMENDATION 31/19981*, The Mutual Recognition of Higher Education Diplomas by the BSEC Member Countries. Doc. GA 5025/98. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-x85qpa599r.pdf>
- PABSEC (2001). *REPORT ON “THE BLACK SEA UNIVERSITIES NETWORK: CONTRIBUTION TO THE BSEC ACADEMIC COOPERATION”*, Doc. GA18/CC17/REP/01. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-z7imcv56mm.pdf>
- PABSEC (2005). *RECOMMENDATION 86/2005*, “Cultural, Educational and Social Aspects of EU enlargement: consequences for the Black Sea region”. Doc. GA26/CC25/REC86/05. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-0opqmp56su.pdf>
- PABSEC (2007). *RECOMMENDATION 97/2007* , ON The Bologna process and the reforms of higher education systems in the BSEC countries. Doc. GA29/CC28/REC97/07. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-58m72s1mgt.pdf>
- PABSEC (2011). *RECOMMENDATION 125/20111*, Lifelong Learning in the BSEC Member States. Doc.: GA39/CC37/REC125/11. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-4xani723zy.pdf>
- PABSEC (2013). *REPORT “BENEFITS AND PERSPECTIVES OF COOPERATION AT THE POSTGRADUATE LEVEL AMONG UNIVERSITIES OF THE BSEC MEMBER STATES”*. Doc. GA41/CC40/REP/13. <http://www.pabsec.org/documents.asp?id=3&hl=en>
- PABSEC (2016). *RECOMMENDATION 154/2016*, <<Education and Science for Sustainable Development in the BSEC Member States>>, Doc.: GA48/CC47/REC154/16. <http://www.pabsec.org/depo/documents/reports-and-recommendations/en-rec-n3t2k9cayl.pdf>

- BSEC. JOINT BAKY DECLARATION OF THE BSEC MINISTERS OF EDUCATION. *Annex III to BS/EDUM/R(2004)1*. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Declaration%20Baky%202004.pdf>
- BSEC. Economic Agenda Towards and Enhanced BSEC Partnership. http://www.mfa.gov.tr/the-bsec-economic-agenda---towards-an-enhanced-bsec-partnership_-26-june-2012_-istanbul.en.mfa
- BSEC. Headquarters Agreement between the Organization of the Black Sea Economic Cooperation and the Government of the Republic of Turkey. <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/statutory/head/Download/HeadQuartersAgreement071115.pdf>
- BSEC. REPORT OF THE MEETING OF THE BSEC WORKING GROUP ON EDUCATION Istanbul, 11-12 November 2010, BS/WG/ED/R(2010)1. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Reports/Report%20WGED.pdf>
- BSEC. REPORT OF THE MEETING OF THE BSEC WORKING GROUP ON EDUCATION. BS/WG/ED/R(2012)1. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Reports/Report%20WGED%202012.pdf>
- BSEC. REPORT OF THE MEETING OF THE BSEC WORKING GROUP ON EDUCATION, BS/WG/ED/R(2014)2. <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Reports/0%20Report%20WGED.pdf>
- EUROPEAN COMMISSION, *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative*. Brussels, 20.1.2015, SWD(2015) 6 final. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/swd_2015_6_en.pdf
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ. ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ, Βρυξέλλες, 11-4-2007. http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com07_160_el.pdf

NOMOI

- Ν. 2413/1996. http://dide.fth.sch.gr/lows/n2413_96.html
- Ν.2305/1995. http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_rosias.pdf

- N.2751/1999. [http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_oukranias.pdf](http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_oukranias.pdf)
- N. 2501/1997. [http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_georgias.pdf](http://6dim-diap-
elefth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/08_MorfwtikesSymfwnies/elladas_georgias.pdf)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ

- Δαμανάκης Μιχάλης. «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ», Επιστήμες Αγωγής (πρώην Σχολείο και Ζωή), τευχ.1, 2012. file:///C:/Users/Vasilis/Downloads/Ekpaideutikes_politikes_se_periodo_oikonomikis_krisis.pdf
- Μητσάκου Αλίκη. «Η σύγχρονη διπλωματία της εκπαίδευσης», Foreign Affairs ‘The Hellenic Edition’’, Μάιος 2013. <http://www.archive.gaaec.org/files/Foreign%20Affairs%20May%202013.pdf>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

- Aidarbek Amirbeka, Kanat Ydyrysb. «Education and Soft Power: Analysis as an Instrument of Foreign Policy», 3rd Cyprus International Conference on Educational Research, CY-ICER 2014, Lefkosa, North Cyprus, 30 January – 1 February 2014. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814043560>
- Hall Todd. «An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category», The Chinese Journal of International Politics, Vol. 3, 2010.
- Kearn David W. «The hard truths about soft power», Journal of Political Power, Vol. 4, No. 1, 2011.

- Keohane Robert and Joseph Nye. «Transnational Relations and World Politic», International Organisation, Vol.25, No.3,1971.
- Mearsheimer, John J. «*The False Promise of International Institutions*», International Security, Vol. 19, No 3, Winter 1994-1995.
http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Mearsheimer_False_Promise.pdf
- Mitrany. «The Functional approach to world organization», International Affairs, Vol. XXIV, July 1948.
- Nye Joseph S. Jr. «Soft Power», Foreign Policy, No 80, Autumn 1990.
- Karagiannis, Emmanuel. «Greek Foreign Policy toward the Black Sea Region: Combining Hard and Soft Power», Mediterranean Quarterly, vol. 24, no. 3, September 2013.
- Sergiu Celac and Panagiota Manoli. «Towards a New Model of Comprehensive Regionalism in the Black Sea Area», Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 6, No. 2, June 2006.
- Tremblay K. Internationalization: «Shaping Strategies in the National Context», International Organizations Research Journal, No 3 (29), 2010.
- Ying Fan. «Soft Power: Power of Attraction or Confusion?», Place Branding and Public Diplomacy, Vol. 4, No 2, 2008.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

Πρόσβαση από 20-9-2016 έως 15-12-2016.

- <http://www.ticls.org/>
- <http://fletcher.tufts.edu/Murrow-Center>
- <http://acei.org/>
- <http://www.bsec-organization.org/Pages/homepage.aspx>
- http://www.ted.com/talks/joseph_nye_on_global_power_shifts#
- <http://www.nafsa.org/>
- <http://www.iie.org/>
- <http://en.calameo.com/read/001132284b1910e092ad4>
- <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Russian%20Federation>
- <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Ukraine>

- <http://www.pabsec.org/?hl=en>
- <http://www.bsun.org/>
- <http://icbss.org/index.php?cid=113>
- <http://www.mfa.gr/>
- <http://www.minedu.gov.gr/>
- <http://www.greeklanguage.gr/>
- <http://iason.auth.gr/>
- http://www.ediamme.edc.uoc.gr/diaspora/index.php?option=com_content&view=article&id=224&Itemid=480&lang=el
- <https://www.auth.gr/uni>
- <http://www.elru2016.gr/el>
- <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>
- <http://www.philol.msu.ru/~byzant/istoria.html>
- <http://www.genlingnw.ru/study/sDepart4.htm>
- <http://www.hellenicinstitute.ru/>
- <https://kubsu.ru/>
- <http://www.philol.msu.ru/>
- <http://english.mgimo.ru/about-mgimo/why-mgimo>
- <http://www.mpda.ru/greko/>
- <http://www.franko.lviv.ua/faculty/inomov.new/1eng.htm>
- <http://www.mdgu.com.ua/>
- <http://www.univ.kiev.ua/en/>
- http://www.ccssu.crimea.ua/eng/tnu_eng/structure/for_phil_fac/departments/grec/index.htm
- http://onu.edu.ua/?type=en&action=common_info
- <https://www.tsu.ge/ge/faculties/humanities/institutes-and-centers/klasikuri/>
- <http://bsu.edu.ge/>
- <http://sge-mariupol.gr/>
- «Τα ελληνικά θα διδάσκονται ως ξένη γλώσσα επιλογής στα δημοτικά και γυμνάσια της Ρωσίας από το 2017», 23 Νοεμβρίου 2016.
http://www.huffingtonpost.gr/2016/11/23/eidiseis-diethnes-ta-ellinika-tha-didaskontai-os-kseni-glossa-epilogis-sta-dimotika-kai-gupnasia-tis-rosias-apo-to-2017_n_13172446.html?1479912430&utm_source=Sport24&utm_medium=huffpost_home_sidebar&utm_campaign=24MediaWidget